

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
KATEDRA ZA BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2015./2016.

Ana Vitić

**PROGRAMI ZA OSOBE TREĆE ŽIVOTNE DOBI U
HRVATSKIM NARODNIM KNJIŽNICAMA**

Diplomski rad

Mentorica:

Doc. dr.sc. Ivana Hebrang Grgić

Zagreb, 2016.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	3
2. Narodna knjižnica.....	5
3. Treća životna dob.....	8
3.1. Oblikovanje knjižničnih usluga za osobe treće životne dobi.....	9
3.1.1. Cjeloživotno učenje.....	13
3.1.2. Informacijska pismenost.....	15
3.1.3. Poticanje čitanja.....	17
3.1.4. Biblioterapija.....	19
3.1.5. Kreativne radionice	21
3.1.6. Društvena uključenost.....	22
3.2. Suradnja narodnih knjižnica i drugih ustanova.....	24
4. Programi za osobe treće životne dobi u hrvatskim narodnim knjižnicama.....	25
4.1. Uzorak i metode istraživanja.....	25
4.2. Rezultati istraživanja.....	27
4.3. Rasprava.....	37
5. Zaključak.....	46
6. Literatura.....	49
7. Prilog – anketa.....	54

1. UVOD

Životni se obrasci ljudi obično mijenjaju nakon navršenih 65 godina života, kada se povuku iz profesije u kojoj su djelovali. Tada mogu doživjeti nove socijalne, psihološke i psihosocijalne probleme koje ih čine posebnim individuumima, a s obzirom na probleme s primjerice sluhom, vidom i fizičkom pokretljivošću, zajednica ih može smještati i u grupe s posebnim potrebama. Knjižničari koji nastoje pružiti knjižnične usluge svim skupinama korisnika, trebaju obratiti pozornost na osobne i čitateljske potrebe i interese starijih osoba.¹ Tema ovog diplomskog rada su programi za osobe treće životne dobi u hrvatskim narodnim knjižnicama.

Za početak, predstaviti će se pojam narodnih knjižnica i opisati njihova glavna uloga. Nakon toga, pozornost će se posvetiti korisnicima narodnih knjižnica i njihovim potrebama, s naglaskom na potrebe osoba treće životne dobi. Zatim će se pažnja posvetiti temi cjeloživotnog učenja i objasniti će se na koji način narodna knjižnica podupire cjeloživotno učenje. Navest će se i bitniji međunarodni dokumenti koji se odnose na tu temu. Posebno će se potpoglavlje odnositi na informacijsku pismenost, kao neizbježan oblik pismenosti u doba informacijsko-komunikacijske tehnologije i velike količine informacija. Pozornost će se posvetiti i poticanju čitanja starijih osoba, a kao dva glavna oblika navest će se upoznavanje s elektroničkim knjigama i osnivanje čitateljskih klubova. Kao važan oblik poticanja čitanja izdvojeno je poglavlje o biblioterapiji i njezinom djelovanju na zdravlje starijih osoba. Kreativne radionice također su jedan od često izvođenih programa za starije, pa će se i o njima reći nekoliko riječi. U idućem poglavlju reći će se nešto više od društvenom uključivanju osoba treće životne dobi. Posljednji dio teorijskog dijela rada posvetit će se suradnji narodnih knjižnica s drugim ustanovama, organizacijama i udrugama.

U istraživačkom dijelu diplomskog rada, prije pregleda rezultata istraživanja, navest će se uzorak i metode istraživanja, a postaviti će se i hipoteze. Putem *Portala narodnih knjižnica* istraženo je koliko narodnih knjižnica postoji u Hrvatskoj, koliko njih

¹ Romani, D. Reading interests and needs of older People // Library Trends 21, 3(1973). Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6690/librarytrendssv21i3d_opt.pdf?sequence=1 (1.9.2016.)

posjeduje mrežne stranice i koliko njih na mrežnim stranicama navodi da pruža programe za osobe treće životne dobi. Anketnim se istraživanjem željelo saznati iz kojih županija potječu knjižnice koje su sudjelovale u anketi, koliko njih provodi programe za osobe treće životne dobi, nazivi tih programa, koji oblik/oblike programa provode, tko su voditelji programa, kolika je posjećenost programa, kakvo je zadovoljstvo korisnika programima, te smatraju li programe za osobe treće životne dobi korisnima. Potrebno je napomenuti da ovo istraživanje ne može biti mjerodavno za generalizacije bilo kakve vrste zbog premalog broja ispitanih knjižnica. Ipak, dobiveni rezultati i metodologija zasigurno mogu poslužiti kao polazište za slična buduća istraživanja.

2. Narodna knjižnica

*“Narodna je knjižnica lokalno obavijesno središte, koje svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i informacija.”*² Prema UNESCO-ovom *Manifestu za narodne knjižnice*, službe narodne knjižnice zasnivaju se na jednakosti pristupa, bez obzira na dob, rasu, spol, vjeru, nacionalnost, jezik ili društveni položaj, a sve dobne skupine moraju moći pronaći građu za svoje potrebe. U *Manifestu* se među ključnim zadaćama narodne knjižnice između ostalog navodi podupiranje i sudjelovanje u programima razvijanja pismenosti namijenjenima svim dobnim skupinama i iniciranje takvih programa, kad je potrebno. Za narodne knjižnice je vrlo bitno osigurati i programe za korisnike koji ne mogu doći u knjižnicu.

Narodnu knjižnicu osniva i financira određena zajednica putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti ili putem nekog drugog oblika organizacije. *“Glavne su djelatnosti narodne knjižnice pružanje usluga i osiguravanje građe na različitim medijima kako bi zadovoljila obrazovne i informacijske potrebe te potrebe za osobnim razvojem, uključujući i razonodu i potrebe vezane uz slobodno vrijeme, kako pojedinaca tako i grupa. Također imaju važnu ulogu u razvoju i izgrađivanju demokratskog društva, omogućavajući pojedincu pristup širokom i raznolikom spektru znanja, ideja i mišljenja.”*³

Prema *Standardima za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj*, narodne knjižnice mogu biti općinske, gradske ili županijske. Narodne knjižnice predstavljaju kulturna i informacijska središta za stanovnike područja na kojem djeluju, a u obavljanju svojih zadaća surađuju i koordiniraju svoj rad međusobno i s drugim knjižnicama u sklopu hrvatskog knjižničnog sustava.⁴ *“Općine i gradovi dužni su osnovati narodnu knjižnicu kao javnu ustanovu, osim u slučaju kada djelatnost narodne knjižnice već ne obavlja koja sveučilišna ili općeznanstvena knjižnica na njihovu području.”*⁵

²UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 37, 3-4(1994)

³IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 15.

⁴ Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), str. 163 -188.

⁵Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 69(2009). Dostupno na: [http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama\(2016-04-15\)](http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEnicama(2016-04-15))

Narodne knjižnice sudjeluju u formalnom, ali i neformalnom obrazovanju. Za većinu ljudi učenje ne prestaje završetkom formalnog obrazovanja nego ono traje cijeli život. Postoji mnogo načina putem kojih narodne knjižnice mogu podupirati formalno i neformalno obrazovanje, npr. u zemljama u kojima je razvoj obrazovanja prioritet, uloga narodnih knjižnica je upravo podupiranje formalnog obrazovanja. Tako, primjerice, u državi Queensland u Australiji narodne knjižnice osiguravaju izvore i pomoć u izradi domaćih zadaća za učenike viših razreda osnovne škole kroz organizirane klubove za domaće zadaće u knjižnicama. Pomoć je dostupna i elektroničkim putem.⁶ Na ovaj način djeci je olakšano pisanje domaćih zadaća te ih se potiče da se zainteresiraju za znanje. Djeca nauče cijeniti korist knjižnice te je vrlo vjerojatno da će i kasnije u životu biti korisnici knjižnice i koristiti njezine usluge u formalne i/ili neformalne svrhe.

Narodna knjižnica treba biti pristupačna svim svojim korisnicima kako bi uspješno ostvarila svoju ulogu. Pojam korisnik podrazumijeva i potencijalne korisnike, a ne samo trenutne, stoga je vrlo važno da narodna knjižnica prepozna i zadovolji potrebe pojedinaca jer je to njena osnovna uloga. Svako ograničenje pristupa (namjerno ili slučajno) smanjuje mogućnost ispunjavanja te uloge. Potencijalne skupine korisnika su: ljudi svih dobnih skupina (djeca, mladež, odrasli, starije osobe); osobe s posebnim potrebama (npr. slijepi i slabovidni) te ustanove unutar šire društvene zajednice (npr. obrazovne, kulturne i volonterske organizacije u određenoj zajednici). Kako bi narodna knjižnica bila djelotvorna važno je da identificira potencijalne korisnike i analiza korisničke potrebe. Na temelju toga razvit će usluge za pojedine grupe ili pojedince. Također, narodna knjižnica treba uvesti politiku skrbi o korisnicima, promicati njihovo obrazovanje, kao i suradnju i razmjenu građe. Naglasak je i na razvijanju elektroničkih mreža, osiguravanju pristupa službama i uslugama, te osiguravanje prostora za knjižnicu⁷

Pojedinac nikada nije premlad ili prestar da bi se služio knjižnicom. S obzirom na to da knjižnica zbog ograničenih sredstava nije u mogućnosti osigurati istu razinu usluge za sve korisnike, ona mora utvrditi prioritete stvarnih i potencijalnih korisnika. To može učiniti analiziranjem potreba unutar zajednice.⁸ Na osnovu rezultata analize knjižnica

⁶IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 17.

⁷Isto. Str. 41-42.

⁸Isto. Str. 42-45.

treba razvijati svoje službe koje će podržavati “cjeloživotno učenje, interese ljudi u slobodnom vremenu, informacijske potrebe, aktivnosti zajednice, čitanje iz razonode.”⁹ Za knjižnice je bitno da budu svjesne kulturnih, društvenih i ekonomskih promjena u zajednici kako bi mogle razvijati službe i usluge koje će biti dovoljno fleksibilne da se mogu prilagoditi tim promjenama. “Kvalitetne usluge mogu se pružati samo ako je knjižnica osjetljiva na potrebe svojih korisnika i ako svoje usluge prilagođava tim potrebama. Zadovoljni korisnici najbolji su zagovornici knjižnične službe.”¹⁰

Narodna knjižnica treba biti na raspolaganju svojim korisnicima u stjecanju vještina koje će im pomoći da koriste knjižničnu građu, službu i usluge. S obzirom na brzi razvoj tehnologije, važno je da narodna knjižnica osigura pristup tim tehnologijama te razvije programe za obrazovanje i podučavanje korisnika kako bi ih naučili koristiti. Knjižnica može upoznavati korisnike sa svojim službama i uslugama tako što će redovito organizirati grupne posjete i obilaske knjižnice. Takvi posjeti trebaju se planirati u skladu s potrebama korisnika te u suradnji s institucijom iz koje grupa dolazi.

Horvat u članku *Uključivanje u društvo: što može učiniti knjižnica?* govori da se od narodnih knjižnica traži da svojim korisnicima osiguraju jednakost u pristupu; službe i usluge moraju biti besplatne i podjednako dostupne, bez obzira na različitost korisnika. Jednakopravno sudjelovanje u društvu podrazumijeva da nitko ne smije biti u nepovoljnijem položaju zbog, npr. invaliditeta, privremene izoliranosti iz društva ili udaljenosti mjesta stanovanja. Posebne službe i građa moraju se osigurati za one korisnike, koji se iz bilo kojeg razloga ne mogu služiti redovitim uslugama i građom.¹¹ Kako bi narodna knjižnica što bolje odgovorila na potrebe svih stvarnih i potencijalnih korisnika, prilikom organiziranja svoga rada mogla bi posegnuti za raznim smjernicama poput: *Smjernica za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice*, *Smjernica za knjižnične službe i usluge za gluhe*, *Smjernica za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom*, *Smjernica za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj* i mnoge druge. Neke od nabrojanih smjernica knjižnicama mogu poslužiti i prilikom oblikovanja usluga i

⁹Isto. Str. 46.

¹⁰Isto. Str. 94.

¹¹ Horvat, A. *Uključivanje u društvo : što može učiniti knjižnica.* // 2. i 3. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 101.

programa za osobe treće životne dobi.

3. Treća životna dob

Broj starijih osoba u cijelom svijetu je u porastu. Prema klasifikaciji Ujedinjenih naroda (UN) kao početak starije dobi smatra se dobna granica od 65 godina. Nacionalna medicinska knjižnica Sjedinjenih Američkih Država (glavna organizacija za indeksiranje biomedicinske literature) koristila je dvije klase za starije osobe: osobe u dobi od 65 godina na više i osobe u dobi od 80 godina na više. Druga klasa predstavlja vrlo stare osobe i upravo se ta populacija najbrže povećava u većini zemalja svijeta. Godine 1993. starije su osobe činile 16% populacije starije od 65 godina, a predviđa se da će se taj omjer povećati tijekom sljedećih 30 godina do preko 30% u najstarijim zemljama.¹²

Starenje je *“proces u kojem psihološke i fiziološke funkcije brže ili sporije opadaju.”*¹³ Može se reći da se životni vijek produžio kao *“posljedica boljeg zdravlja i zdravstvene zaštite, poboljšanih uvjeta stanovanja, higijene, prehrane i ostalih životnih prilika.”*¹⁴ U narodnim knjižnicama postoje i podjele na starije i nemoćne osobe, gdje se starijim osobama smatraju osobe u dobi iznad 60 godina, a nemoćnima one s otežanom pokretljivošću koje su često vezane za kuću ili ustanovu u kojoj su smještene. Iako ih se često ne promatra kao takve, starije osobe predstavljaju najbrojniju skupinu korisnika s posebnim potrebama. Osobe treće životne dobi posebno uživaju u posjetu narodnoj knjižnici budući da ona za njih predstavlja vrstu provoda i oblik integracije u društvo.¹⁵ S obzirom na to knjižnice bi za njih trebale osigurati raznovrsne programe i usluge.

¹²Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 46-47.

¹³Isto. Str. 47.

¹⁴Pečjak, V. Psihologija treće životne dobi. Zagreb : Prosvjeta, 2001. Str. 14.

¹⁵ Milunović, D. Biblioteke za hendikepirane. Beograd : Zadrudžbina Andrejević, 2006. Str. 39

3.1. Oblikovanje knjižničnih usluga za osobe treće životne dobi

Činjenica je da neke osobe usprkos visokoj životnoj dobi napreduju jako dobro, dok druge osobe imaju različitih poteškoća, tjelesnih ili duševnih (npr. intelektualna nesposobnost ili demencija). Zato je prilikom oblikovanja knjižničnih usluga bitno uvažiti sve vrste terapija koje primaju osobe treće životne dobi. Duševna i tjelesna ograničenja obuhvaćaju lošije zdravstveno stanje, osjetilna i fizička ograničenja, lošije pamćenje i smanjenu koncentraciju, pa čak i probleme usamljenosti i teškoće s depresijom.¹⁶

Interesi i sposobnosti čitanja su različite, što znači da su neke osobe aktivni čitatelji, neke osobe imaju umjereno zanimanje za čitanje, a ima i onih koji uopće nisu zainteresirani ili pak osobe s nedostatkom čitateljskih vještina. Zbog toga bi knjižnične usluge za starije osobe trebale osigurati građu koja: potiče i podržava osobne interese, služi kao nadoknada tjelesnim i duševnim ograničenjima, nadopunjuje specifične terapije i aktivnosti ili pruža mogućnosti za različite razine čitateljskih sposobnosti¹⁷. Primjeri takve građe mogu biti:

- knjige i časopisi na uvećanom tisku;
- knjige i časopisi na uvećanom tisku s posebnim prostorom između redaka;
- knjige male težine ili knjige koje je na drugi način lako držati;
- različite vrste novina, a osobito dnevnih novina koje mogu poslužiti kao referentni okvir za organizaciju vremena;
- za osobe loše koncentracije zanimljive knjige sa smanjenim fondom riječi kao, na primjer, knjige s fotografijama ili slikama s ograničenom količinom teksta;
- putopise s velikim fotografijama u boji;
- knjige za samouke (umjetničko izražavanje, obrada drveta, računalne vještine);
- knjige posebnog sadržaja (zavičajna povijest, kuhanje, vrtlarstvo i drugi hobiji);
- građa iz kulture;
- stripovi, križaljke i druge igre riječi, igraće karte, društvene igre;

¹⁶Isto. Str. 15.

¹⁷Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009. Str. 48.

- velika količina audiovizualne građe – audio i video kasete s glazbom, filmovima i predstavama kao i video građom za učenje (prema potrebi s titlovima za gluhe osobe);
- prema potrebi knjige u alternativnom obliku kao što su zvučne knjige, novine i drugi časopisi
- knjige, novine, pamfleti i brošure s osnovnim zdravstvenim informacijama;
- informacije o tematski specifičnim poremećajima i oboljenjima;
- medicinski i srodni zdravstveni rječnici/enciklopedije;
- vodiči za dobro i zdravo življenje;
- knjige o opuštanju, tjelovježbi, gerontologiji i starenju.¹⁸

Suvremena narodna knjižnica mora nabavljati raznovrsnu knjižničnu građu. Sveopći cilj Svjetske zdravstvene organizacije je dostizanje "aktivnog starenja". Knjižnice mogu doprinijeti ovom cilju tako što će omogućiti pristup potrebnim informacijama (društvenim, kulturnim, znanstvenim i dr.) te podržavati cjeloživotno učenje.

Prije nego što će knjižnica organizirati program bilo za osobe treće životne dobi ili koju drugu vrstu korisnika, potrebno je provesti evaluaciju, odnosno analizu knjižničnih potreba lokalne zajednice. Tako IFLA-ine *Smjernice za narodne knjižnice* govore da narodna knjižnica mora osigurati usluge prema analizi knjižničnih i informacijskih potreba zajednice u kojoj se nalazi. Potrebno je postaviti jasne prioritete i razviti strategije za njihovo srednjoročno i dugoročno djelovanje. Ako u zajednici postoje posebne grupe korisnike, knjižnične usluge treba razvijati kako bi se zadovoljile i njihove potrebe.¹⁹ Evaluacija budućih nastojanja ključna je za izgradnju uspješnih programa narodne knjižnice. Evaluacija se može provoditi u mnogo oblika. Za program koji će se održati samo jednom, najbolje je rješenje jednostavna povratna informacija korisnika u obliku upitnika. Radi li se o mnogo većem projektu poput stalnih programa ili novih usluga, potrebno je provesti formalniji proces evaluacije koji uključuje razlikovne ciljeve,

¹⁸Isto. Str. 49.

¹⁹ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 42-43.

ciljeve, zadatke, aktivnosti, logičke modele, ishode i/ili indikatore ishoda i sl. Kao integralni dio inicijalnog planiranja programa dobro je razviti evaluacijsku metodu ili alat.²⁰

Narodna knjižnica koja je pristupačna starijim osobama, više je od pukog slijeđenja knjižničarskih propisa. Osobe treće životne dobi ponekad trebaju dodatnu pomoć, u slučaju da imaju auditivno, vizualno ili fizičko oštećenje. Kako bi se osigurao najviši nivo pružanja usluga za ovu skupinu korisnika, knjižnice trebaju prepoznati njihove potrebe što uključuje i nabavu potrebnih izvora i opreme, te rad za to osposobljenih djelatnika knjižnice.²¹ Narodne knjižnice trebaju dobro promovirati specijalne programe i usluge za starije odrasle u zajednici. Osim što bi knjižničari trebali objavljivati informacije o uslugama za starije osobe unutar knjižnice ili na mrežnoj stranici knjižnice, također bi to trebali činiti na mjestima gdje se starije osobe okupljaju kao što su crkve, samoposluge, udruge umirovljenika, bolnice i sl.²²

Postoji mnogo pozitivnih utjecaja knjižničnih programa na osobe starije životne dobi, od kojih su najčešći:

- ❖ knjižnice su važan izvor pristupa računalima i programima digitalne pismenosti za starije osobe; računala pomažu starijim osobama da se povežu s obitelji, prijateljima, prikupe informacije o zdravlju i sl.,
- ❖ knjižnice su obvezne pružiti starijim osobama stručnost u obliku specijalnih programa, čitateljskih grupa, volontera i mentora,
- ❖ knjižnice izlaze izvan svojih zidova kako bi doprijele do starijih osoba koje imaju problema s kretanjem bilo ono fizičko ili u smislu prijevoza, pružajući im usluge u centrima za starije osobe i bolnicama,

²⁰ Tips and tools on assisting older adults from the ALA Office for Literacy and Outreach Services Keys to engaging older adults at your library. Str. 6. Dostupno na: http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/olos/toolkits/OAT_largerprint.pdf (20.5.2016).

²¹ Isto. Str. 12.

²² Palmer, S.; Piper D.; Xie, J. Services to older adults : preliminary findings from three Maryland public libraries / Journal of education for library and information science 50, 2(2009), str. 116

- ❖ knjižnice pružaju siguran, udoban i primamljiv smještaj u kojemu su starije osobe tretirane s pažnjom i poštovanjem,
- ❖ knjižnice pružaju mogućnosti međugeneracijskih aktivnosti koje uključuju cijelu zajednicu.²³

Narodne su knjižnice mjesta koja poseban naglasak stavljaju na obrazovanje i motivaciju za čitanjem knjiga te stjecanje estetskih iskustava i doživljaja. Predstavljaju pouzdane institucije s dugom tradicijom kao mjesto znanja, dijaloga i održavanja sastanaka. Na neki su način narodne knjižnice tzv. centri lokalne zajednice koji podržavaju sve vrste učenja, pismenost, kvalitetno provođenje slobodnog vremena, a usto i promiču socijalno uključivanje osoba od najranijih dana djetinjstva do treće životne dobi. Narodne su knjižnice fizički i virtualni komunikacijski centri za pristup lokalnim i globalnim znanjima i kulturama, te kao takve sadrže blago lokalnih zajednica. Zajedno s partnerima pokušavaju približiti bogatstvo znanja i kultura široj zajednici. Organiziranjem raznovrsnih događanja obogaćuju lokalnu sredinu i postaju mjesto za provođenje slobodnog vremena, bilo to opuštajuće ili u vidu kulturnog, znanstvenog ili informacijskog obogaćivanja.²⁴

Upravo zbog navedenih zadataka narodnih knjižnica, ovo je istraživanje posvećeno programima za osobe treće životne dobi i to: informacijskom opismenjivanju, poticanju čitanja, biblioterapiji, društvenoj uključenosti i kreativnim radionicama. Svaki od ovih pojmova u narednim će potpoglavljima biti pobliže predstavljen uz navođenje domaćih primjera dobre prakse.

²³ Talking Points : Libraries Keep Seniors Engaged and Connected. Dostupno na: <https://www.ims.gov/sites/default/files/publications/documents/seniors.pdf> (22.6.2016)

²⁴ Bon, M. Knjižnice : kulturni, informacijski, obrazovni, socijalni i komunikacijski centri / Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / 8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj ; [glavni organizator savjetovanja Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu ; priredila za tisak Jelica Leščić]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagreb, 2012. Str. 16.

3.1.1. Cjeloživotno učenje

IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice govore da narodna knjižnica podupire cjeloživotno učenje, surađujući sa školama i drugim obrazovnim ustanovama kako bi pomogla korisnicima svih dobnih skupina u formalnom i neformalnom obrazovanju.. Narodna knjižnica treba osigurati i raznovrsnu građu koja će omogućiti ljudima da zadovolje svoje interese i koja će podupirati pismenost i razvoj osobnih životnih vještina. Narodna knjižnica ima sve važniju ulogu u obrazovnoj mreži te treba osigurati prostor i pristup građi kako bi zadovoljila te potrebe.²⁵

Aleksandra Horvat u članku *Knjižničarski studiji u Hrvatskoj*, piše da se cjeloživotno učenje definira kao učenje tijekom života sa svrhom poboljšanja znanja, vještina i/ili kvalifikacija iz osobnih, društvenih i/ili stručnih razloga.²⁶ Prema Stropnik i knjizi *Knjižnica za nove generacije*, knjižnice imaju važnu ulogu u cjeloživotnom učenju jer posjeduju fond koji sadrži znanja iz različitih područja, imaju opremljen prostor s pristupom računalima, internetu i mrežnim informacijama. Iako se naziva učenjem, svrha mu je usavršavanje, odnosno cjeloživotni razvoj znanja i vještina pojedinca kako bi se što lakše i brže prilagodio promjenama koje se događaju u društvu.²⁷

Na godišnjoj konferenciji u Berlinu 2003., IFLA-ina Sekcija za narodne knjižnice predložila je izvještaj nazvan *Uloga knjižnica u cjeloživotnom učenju*. U njegovu se uvodu sastavljači pozivaju na tzv. *Hamburšku deklaraciju*, koju 1997. usvojio UNESCO. U njoj se *govori* da bi knjižnice, muzeji i druge baštinske ustanove trebali postati središta za učenje i međusobno surađivati u cjeloživotnom učenju lokalne zajednice. U *Manifestu za narodne knjižnice* narodna knjižnica ima ulogu stvoriti osnovne uvjeta koji će omogućiti sudjelovanje građana u cjeloživotnom učenju.²⁸

Podučavajući korisnike u okviru raznovrsnih programa, knjižničari na neki način preuzimaju ulogu nastavnika. Pristupajući pitanjima obrazovanja odraslih korisnika,

²⁵ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 46

²⁶ Horvat, A. Knjižničarski studiji u Hrvatskoj. // 4. i 5. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 81.

²⁷ Stropnik, A. Knjižnica za nove generacije : virtualni sadržaji i usluge za mlade. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str.125.

²⁸ Horvat, A. Knjižničarski studiji u Hrvatskoj. // 4. i 5. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 81-86.

većina današnjih knjižničara nema podudarne stavove u odnosu na potrebu i opseg programa poučavanja korisnika.²⁹ Također, često se postavlja pitanje je li starije osobe uopće moguće obrazovati? Starije osobe moguće je obrazovati, no njihova je motivacija obično otežana zbog negativnih stavova i diskriminirajuće sredine. Dobro organizirani programi za osobe treće životne dobi mogu usporiti njihov proces starenja. Obrazovanje je potrebno nastaviti i u starijoj dobi kako bi se održala kreativnost. Ljudi prolaze kroz tri faze životnog ciklusa: formalno obrazovanje koje se odnosi na prvu trećinu ljudskog života; srednje godine prepuštene su nadograđujućim programima obrazovanja, a kasnije godine mogu se odnositi na dopunsko obrazovanje. Starije osobe koje uče u skupinama bolje će usvojiti program i poboljšat će im se fizičko i psihičko zdravlje. Institucije ne bi smjele dozvoliti starijim osobama da izgube interes za obrazovanje.³⁰ Zato bi se moglo reći da je uloga narodnih knjižnica u cjeloživotnom učenju osoba treće životni dobi velika i važna. Upravo su narodne knjižnice ustanove koje mogu ponuditi najveći opseg i izbor u programima cjeloživotnog učenja starijih osoba.

U Hrvatskoj postoji kampanja pod nazivom Tjedan cjeloživotnog učenja. Riječ je nacionalnoj obrazovnoj kampanji pokrenutoj na inicijativu UNESCO-a, čiji je cilj podizanje svijesti o važnosti učenja i obrazovanja. Kroz brojne aktivnosti u sklopu Tjedna građane se motivira da se uključe u neki oblik učenja koje nije ograničeno ni na jednu životnu dob.³¹ Kampanja se odvija već 9 godina, a u ponudi programa nalaze se i programi za osobe treće životne dobi poput radionica poezije, radionica informatičkog, informacijskog i medijskog opismenjivanja, međugeneracijskih kreativnih radionica i sl. Ostvaruju se i suradnje s domovima za starije i nemoćne osobe, bolnicama, udrugama umirovljenika i sl.

²⁹ Sečić, D. Informacijska služba u knjižnici. Rijeka : Naklada Benja, 1995. Str. 29.

³⁰ Romani, D. Reading interests and needs of older People // Library Trends 21, 3(1973), str. 384.

Dostupno na:

https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6690/librarytrendssv21i3d_opt.pdf?sequence=1
(1.9.2016)

³¹ Tjedan cjeloživotnog učenja. Dostupno na: <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/o-tjednu-cjelo%C5%BEivotnog-u%C4%8Denja.aspx> (21.7.2016)

3.1.2. Informacijska pismenost

Knjižnice nisu samo poslovni subjekti, stoga se njihov učinak kao i njima srodnih ustanova u području umjetnosti i kulture, iskazuje naročito u razvoju informacijske pismenosti.³² Za uspješno cjeloživotno učenje vrlo su bitne informacijske vještine, primjerice ako osoba želi pronaći informacije o zdravstvenim uslugama ili slično. Stoga bi narodne knjižnice trebale olakšati korisnicima pronalazak željenih informacija tako što će im osigurati edukacije informacijskog opismenjavanja. Informacija je glavna odrednica obrazovanja i glavni izvor u procesu učenja.³³ Što se tiče pismenosti, postoji više vrsta, npr.: informacijska, računalna, medijska, grafička itd. Pojam *pismenost* u užem smislu predstavlja sposobnost čitanja i pisanja. „*Pojam pismenosti višeznačan je i mijenja se u skladu s informacijskim formama koje nameće razina tehnološkog i civilizacijskog razvoja društva. Kako su se kanali obavijesti širili izvan tiskane riječi tako se i pojam pismenosti nije više ograničavao na sposobnost čitanja i pisanja. Suvremeno informacijsko doba, nadilazeći zemljopisne različitosti, nametnulo je novu društvenu praksu, medije i načine kreiranja značenja, a time i novu interpretaciju pismenosti.*“³⁴

Brojne su definicije informacijske pismenosti ali najčešće korištena definicija je ona Američkoga knjižničarskog društva (ALA) iz 1989. godine: „*Informacijski pismena osoba je sposobna prepoznati kada joj je informacija potrebna i zna ju pronaći, vrednovati i učinkovito koristiti. Informacijski pismenim pojedincima smatraju se oni koji su naučili kako učiti.*“³⁵ Dakle, prema ovoj definiciji informacijski pismena osoba učinkovito i uspješno pronalazi informacije, kritički ih vrednuje te koristi na ispravan i kreativan način. Kao glavni elementi informacijske pismenosti navode se: sposobnost učinkovitog traženja informacija, upućenost pri odabiru i vrednovanju informacija, lakoća i lagodnost korištenja širokog raspona medija, svijest o problemu pouzdanosti i

³² Mihalić, M. Mjere li samo pokazatelji uspješnosti vrijednost knjižnica? Prema vrednovanju društvenih ciljeva organizacija u kulturi. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske. 55, 1(2012). Str. 42. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/> (11.5.2016.)

³³ Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju / uredio Jesus Lau. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 17-20.

³⁴ Pismenost. // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48456> (11.5.2016.)

³⁵ Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju / uredio Jesus Lau. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 17-20. Str. 21.

vjerodostojnosti informacija, te učinkovitost prenošenja informacija drugima³⁶

UNESCO-ov *Manifest za narodne knjižnice* navodi nekoliko ključnih zadataka vezanih uz obavješćivanje, opismenjivanje, obrazovanje i kulturu koje moraju biti jezgrom službi narodne knjižnice. Među njima su i „*olakšavanje razvitka obavijesnih vještina i kompjuterske pismenosti*“, te „*podupiranje i sudjelovanje u programima razvijanja pismenosti namijenjenima svim dobnim skupinama i iniciranje takvih programa, kad je potrebno.*“³⁷ Kako bi knjižnice mogle informacijski opismenjivati svoje korisnike, važno je da surađuju s informatičkim tehničarima. „*Važna je i suradnja s IT-odjelima koja će pospješiti razvoj i uvođenje novih usluga, jer iako su knjižnicama danas na raspolaganju brojni alati otvorenog koda, za njihovu primjenu i održavanje nužna je podrška IT-stručnjaka.*“³⁸

Gorman tvrdi kako digitalni svijet budućnosti nudi mnoge mogućnosti. Danas je internet postao temeljna infrastruktura društva - svijet je kročio u digitalno doba. Ipak, dok se tehnološka razvijenost u svijetu i u Hrvatskoj poboljšava, istovremeno raste jaz između onih koji imaju i onih koji nemaju mogućnost pristupa informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji. Riječ je o digitalnom jazu, koji osjećaju pojedine skupine stanovnika, posebno starije osobe, osobe slabijeg imovinskog stanja ili osobe s invaliditetom.³⁹ Na narodnim je knjižnicama da tijekom radionica informacijskog opismenjivanja pomognu starijim osobama da premoste digitalni jaz i potencijalni strah od tehnologije.

Jedan od primjera dobre prakse je Gradska knjižnica i čitaonica Ante Jagar Novska koja umirovljenicima i osobama starijim od 50 godina nudi besplatne radionice informatičkog i informacijskog opismenjivanja na kojima korisnici usvajaju temeljne informatičke pojmove, osnove korištenja računala, pronalaženje informacija na internetu i njihova upotreba i sl.

³⁶ Špiranec, S. Informacijska pismenost : ključ za cjeloživotno učenje. // *Edupoint* 3(2003). Dostupno na: edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1 (2.9.2016.)

³⁷ UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 37(1994)

³⁸ Stojanovski, J. Visokoškolske i znanstvene knjižnice : zašto ih trebamo više nego ikada. // *Kemijska industrija* 62, 11/12(2013), str. 454.

³⁹ Gorman, M. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006. Str. 72.

3.1.3. Poticanje čitanja

„Čitanje, pisanje i numeričke sposobnosti osnovni su preduvjeti za integraciju i aktiviranje u društvu. Čitanje i pisanje ujedno su osnovne vještine neophodne za služenje novim komunikacijskim sustavima. Narodna knjižnica mora podupirati aktivnosti koje će ljude osposobiti za upotrebu modernih tehnologija. Također treba podupirati druge ustanove koje se bore za suzbijanje nepismenosti i promicanje medijske kulture. (...) Narodna knjižnica nudi širok izbor kreativne literature i može koristiti promidžbene tehnike kako bi o njoj obavijestila svoje korisnike. Također može organizirati interaktivne programe koji korisnicima omogućuju razmjenu mišljenja o pročitanim knjigama.“⁴⁰

Većina se autora, znanstvenika i stručnjaka slaže da postoje dvije osnovne vrste čitanja a to su čitanje iz užitka i funkcionalno čitanje. Unutar te dvije vrste postoje i tipovi čitanja koji ih pobliže određuju, kao što su čitanje iz užitka/zabave, čitanje radi informiranja. čitanje radi stjecanja znanja i kombinacija svih prethodnih.⁴¹ Na knjižnicama je da potiču na sve navedene vrste čitanja kako bi razvile i/ili ojačale ljubav prema čitanju i pisanoj riječi.

Kao što je već prije navedeno, narodne knjižnice posjeduju raznoliku građu koju mogu ponuditi korisnicima. Za osobe treće životne dobi navedena je primjerice, građa s tekstovima na uvećanom tisku, no treba uzeti u obzir i elektroničke knjige. Tehnološki napredak krajem 20. stoljeća donio je masovni razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije pa tako i elektroničkoga sporazumijevanja koje je omogućilo nastanak novih oblika tekstova. Tekstovi koji nastaju upotrebom elektroničkih/digitalnih oblika sporazumijevanja zahtijevaju radikalne promjene čitanja, posebno u načinu čitateljske interakcije s elektroničkim tekstovima. Upravo zato oni potiču bitno različito čitateljsko procesiranje teksta. Svi bi čitatelji, pa tako i korisnici narodnih knjižnica uz do sada tradicionalne knjižne oblike čitanja, morali razviti i nove nelinearne načine čitanja i načine interakcije s tekstovima, kakvi su potrebni za uspješno čitanje raznih oblika

⁴⁰ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 50-51.

⁴¹ Stričević, I. Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica : uloga knjižnica u poticanju funkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka. // Čitanje : obveza ili užitek : zbornik / priredila Ranka Javor ; [prijevodi sa slovenskoga Ludwig Bauer]. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009. Str 43.

elektroničkih, odnosno digitalnih tekstova.⁴² Čitanje digitalnih tekstova, bilo da su oni na tabletu, iPadu, računalu ili kojem drugom uređaju mogao bi starijim osobama predstavljati svojevrsni problem. U prethodnom potpoglavlju spomenute su radionice informacijske i informatičke pismenosti na kojima bi starije osobe koje se prvi puta susreću s digitalnim tekstovima trebalo upoznati s njihovim pravilnim korištenjem. Drugi korak je podučiti starije korisnike prednostima elektroničkih knjiga i naposljetku organizirati radionice poput čitateljskih klubova.

Čitateljski klub predstavlja skupinu ljudi koja se sastaje, najčešće jednom mjesečno, kako bi razgovarala o pročitanoj knjizi. Klubovi mogu okupljati djecu, adolescente, mlade do 30 godina, isključivo žene ili muškarce odrasle dobi, lokalnu zajednicu umirovljenika itd.⁴³ „Definirajući čitateljski klub važno je također osvrnuti se na broj članova i na interese koji su im zajednički. Općenito čitateljski klubovi broje od pet do dvadeset i pet članova, a literatura često navodi magični broj od 12 članova, s obzirom da premali broj članova može dovesti u pitanje održavanje sastanka ukoliko nekoliko članova izostane (to je gotovo neizbježno), a prevelik broj članova može voditelju otežati vođenje rasprave te je teško izvedivo da svi prisutni dođu do riječi.“⁴⁴ Čitateljski klubovi vjerojatno su najrašireniji oblici poticanja čitanja u hrvatskim narodnim knjižnicama. Potrebno je napomenuti da na mrežnim stranicama knjižnica nije istaknuto da postoji klub koji je posvećen samo osobama treće životne dobi; najčešće su to čitateljski klubovi za odrasle bez obzira na njihovu dob. Jedan od takvih klubova je i čitateljski klub 50+ koji se održava u Gradskoj knjižnici Rijeka. Kao što mu i sam naziv govori, ondje se okupljaju osobe starije od 50 godina. Sastanci kluba održavaju se jednom mjesečno a glavni im je cilj promicanje čitanja i okupljanje ljubitelja dobre knjige.

⁴² Grosman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću / [prevela sa slovenskoga Anita Peti Stantić]. Zagreb : Algoritam, 2010. str. 261.

⁴³ Atlas, J. Really? You are not in a book club? // The New York Times (2014.) Dostupno na: http://www.nytimes.com/2014/03/23/opinion/sunday/really-youre-not-in-a-book-club.html?_r=0 (16.2.2016.)

⁴⁴ Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse. Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014. Str. 18.

3.1.4. Biblioterapija

„Govoreći o pozitivnom učinku koji čitanje može imati na ljude, bilo odrasle bilo djecu, valja spomenuti pojam biblioterapije. Prema definiciji Samuela Crothersa biblioterapija je program aktivnosti utemeljen na interaktivnom procesu između medija i ljudi koji ga doživljavaju, pod stručnim vodstvom.”⁴⁵ Biblioterapija prepoznaje vrijednost dijeljenja dobre literature i njezin potencijal u poboljšanju i podršci mentalnog i emocionalnog blagostanja i socijalne inkluzije. Biblioterapija nije novost, a njen se koncept snažno veže uz povećanu ulogu knjižnica u zdravlju i blagostanju zajednice u kojoj se nalaze. Postoje dva glavna tipa biblioterapije: preskriptivna i kreativna biblioterapija. Preskriptivna uključuje knjige za samopomoć koje su korisnicima dostupne na mreži ili u fizičkom obliku u društvenim centrima, knjižnicama ili bolničkim čekaonicama. Namijenjena je ljudima koji nemaju dovoljno samopouzdanja da se uključe u grupnu biblioterapiju ili žele anonimnost samostalno istražujući vlastito zdravlje. Kreativna je biblioterapija usredotočena na socijalnu inkluziju u obliku terapijskog kluba čitanja, pomoću kojeg se može doći i do ozdravljenja.⁴⁶

Dobar izbor literature pojedincu može pružiti uvid u moguće rješenje problema koji ga opterećuje. Spektr problema koje je moguće uključiti je raznolik, npr.: posljedice ratnih stradanja, obiteljske traume, egzistencijalni problemi, usamljenost, strah od smrti i sl. Glavni je cilj biblioterapije izazivanje promjene, što obuhvaća mnoge specifične ciljeve poput povećanja samopouzdanja, osvješćivanja životne orijentacije, razvijanja kreativnosti, ohrabrivanja kreativnog rješavanja problema, razvijanja komunikacijskih vještina, oslobađanje napetosti itd.⁴⁷

Biblioterapija s odraslima, pa tako i osobama treće životne dobi, izdvaja se od ostalih oblika biblioterapija. Postupak provođenja biblioterapije ovisi o: prostoru u kojem se program izvodi, sudionicima, izboru građe, nadarenosti i posebnosti voditelja biblioterapije i njegova izbora stila vođenja. Načina izvođenja biblioterapije s odraslima ima mnogo: od timskog do individualnog vođenja skupine, čitanja prije sastanka ili

⁴⁵ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011. Str. 15.

⁴⁶ Bolitho, J. Bibliotherapy : reading into wellbeing : libraries, health and social conection. Dostupno na: http://www.libraries.vic.gov.au/downloads/Margery_C_Ramsay_and_Barrett_Reid_Scholarship_Reports/scholarship_report_final_16_sept_2011.pdf (22.5.2016.)

⁴⁷ Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011. Str. 19.

glasnoga čitanja tijekom sastanka skupine, samo slušanja, od kombiniranja biblioterapije s drugim terapijama, na primjer s terapijskim pisanjem. Interdisciplinarni skupni pristup najprimjereniji je za biblioterapiju s odraslima. Temelji se na sposobnosti svakoga člana skupine da dâ svoj udio znanja kojeg možda drugi članovi skupine nemaju; da usvoji znanje drugih i da je sposoban donijeti odluke i provoditi planirane aktivnosti. Uloga knjižničara pri interdisciplinarnim skupinama je da organizira knjižničnu djelatnost u skladu s teorijom, da upozori na povezanost knjige s životom i na mogućnost da sadržaj knjige utječe na promjenu ponašanja, što i jest cilj biblioterapije. Neke od mogućnosti biblioterapije su i terapija poezijom, pisanje dnevnika ili autobiografije, glazbena terapija, likovna terapija, rekreacija i sl. Važno je naglasiti da izabrani postupci provođenja biblioterapije moraju biti pogodni za sve sudionike, neformalni, a sloboda izbora osnovni je preduvjet za uspješno provođenje biblioterapije. Preporučljiva veličina skupine je od 6 do 12 članova, a trajanje sastanka od sata do sata i pol. ⁴⁸

Knjižničar/biblioterapist i programi biblioterapije u knjižnici mogu omogućiti predah od svakodnevne rutine osoba treće životne dobi. Knjižnica omogućuje poveznicu s društvom iz kojeg je osoba treće životne dobi i potekla.⁴⁹ Na knjižničarskim stručnim skupovima često se ističe da je potrebno ponovno potaknuti programe biblioterapijskog čitanja koji su u Hrvatskoj zamrli ili su zaboravljeni. Biblioterapijski programi posebno su važni za osobe smještene u domovima umirovljenika u okviru domskih knjižnica ili stacionara te za psihijatrijske bolesnike.⁵⁰

Na mrežnim stranicama hrvatskih narodnih knjižnica ima uistinu malo istaknutih programa biblioterapije za osobe treće životne dobi. Gradska knjižnica i čitaonica „Viktor Car Emin“ Opatija jedna je od rijetkih knjižnica koja u ponudi redovnih programa ima biblioterapiju za korisnike Doma za starije i nemoćne Volosko. Tijekom programa korisnicima Doma čitaju se prigodni tekstovi, a susreti se održavaju u Domu Volosko i u Knjižnici.

⁴⁸ Reščić Rihar, T.; Urbanija, J. Biblioterapija. Ljubljana : Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, 1999. Str. 58.

⁴⁹ Elser, H. Bibliotherapy in Practice. // Library Trends (1982). Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7228/librarytrends30i4j_opt.pdf (3.9.2016.)

⁵⁰ Gabriel, D.M. Okrugli stol „Knjižnične usluge za bolničke pacijente i osobe smještene u domovima umirovljenika“. // Novi uvez : glasilo Zagrebačkog knjižničarskog društva 7, 10(2009), str. 7.

3.1.5. Kreativne radionice

Kako piše Pejić, narodne knjižnice predstavljaju mjesta druženja i provođenja slobodnog vremena. Stoga knjižničari za sve skupine korisnika priređuju različite oblike neformalnog obrazovanja i učenja kao što su predavanja, okrugli stolovi, tečajevi, radionice, projekti i sl. Neke od često zastupljenih radionica svakako su slikanje, izrada ukrasa i suvenira, slušanje glazbe, priređivanje izložbi... Takve se radionice nazivaju kreativnim radionicama, a ponekad su i međugeneracijskog karaktera. Voditelji kreativnih radionica mogu biti knjižničari ili neki već afirmirani likovni, glazbeni i drugi umjetnici.⁵¹

Aktivno sudjelovanje u kreativnim radionicama dobiva sve veće priznanje u smislu poboljšanja utjecaja na fizičko i psihičko zdravlje čovjeka, napose osoba treće životne dobi. Mnoge kreativne aktivnosti odvijaju se u grupi, što za posljedicu ima i razvoj socijalne interakcije, socijalne inkluzije, suprotstavljanje uobičajenom pogledu na osobe starije dobi kao stare, izolirane i depresivne. Ne smije se podcijeniti ni važnost fizičkog angažmana u radionicama ovog tipa; u mnogim umjetničkim aktivnostima naglasak je na motoričkim sposobnostima i koordinaciji. Koncentrirajući se na zadatke koji su ugodni i uključuju korištenje mentalne kreativnosti, mašte i pamćenja, stariji ljudi pospješuju svoje zdravlje i uživanje u životu. Sudjelovanje u kreativnim radionicama sa sobom donosi osjećaj postignuća i mogućnost stavljanja osobnog pečata na stvari, ostavljajući za sobom trag i izražavajući nešto jedinstveno i osobno. Neke kreativne radionice potiču i izražavanje skrivenih misli.⁵²

Knjižnica koja često ima kreativne radionice namijenjene osobama starije dobi je Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, koja u ljetnim mjesecima održava međugeneracijske kreativne radionice poput: „Spomenar s bakama“, „Bakina kuharica“, „Igre, priče, sjećanja“ i mnoge druge.

⁵¹ Pejić, I. Narodne knjižnice: potpora formalnom i neformalnom obrazovanju : visoko obrazovanje. // Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru 3(2009), str. 99.

⁵² Creative homes : how the arts can contribute to quality of life in residential care. Str. 4. Dostupno na: <http://baringfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2014/09/CreativeCareHomes.pdf> (14.5.2016.)

3.1.6. Društvena uključenost

Programi društvene uključenosti, odnosno socijalne inkluzije, izuzetno su važni za osobe treće životne dobi. Takvi programi mogu se ispreplitati sa svim dosad navedenim programima: informacijskim opismenjivanjem, poticanjem čitanja, biblioterapijom, kreativnim radionicama i sličnim programima. Bagarić piše kako inkluzija podrazumijeva uvažavanje različitosti svake pojedine osobe u čemu i jest njezina vrijednost. Inkluzija nam kroz razvoj opće tolerancije prema osobnim razlikama i htijenjima omogućava širenje spoznaja, kao i obogaćivanje iskustava i razvoj vlastite čovječnosti. Pomoću inkluzije pojedinac se osjeća kao dijelom zajednice, a ona mu pruža i podršku kako bi ostvario svoje pune potencijale. Tako se štite ljudska i građanska prava i svakoj se osobi omogućuje odnošenje odluka o vlastitome životu kao i preuzimanje odgovornosti za njih.⁵³

U devedesetim godinama prošloga i početkom ovoga stoljeća nastali su brojni međunarodni dokumenti Vijeća Europe, Europske unije, UNESCO-a, i IFLA-e o knjižnicama i knjižničnim službama, u kojima se od knjižnica traži da promatraju cjelokupno stanovništvo na području koje uslužuju kao potencijalne korisnike. O tome trebaju voditi računa pri utemeljivanju svojih službi i usluga koje moraju biti jednako dostupne svima. Prema tim dokumentima, knjižnice u Hrvatskoj trebaju težiti postati mjestima javnog besplatnog pristupa mreži, gdje građani uz korištenje mogu dobiti i poduku, te neposredan i brz pristup korisnim i vrijednim izvorima na knjižničnim mrežnim stranicama. U nastojanju da knjižnice postanu okupljalištem građana i mjestom za susrete, one bi trebale imati dovoljno velik i privlačan prostor. Različitost građana u pogledu spola, dobi, obrazovanja, položaja u društvu, etničke i kulturne pripadnosti traži osmišljavanje velikog broja različitih službi i usluga. Zadaća narodnih knjižnica je pomoći stanovnicima njihovih mjesta pri zadovoljavanju različitih informacijskih, obrazovnih i kulturnih potreba, a time i u njihovu prihvaćanju aktivne uloge u društvu. Knjižničari trebaju nastojati širiti pozitivne slike o knjižnicama u medijima i javnosti, te uspostaviti suradnju s odgovarajućim ustanovama, organizacijama i udrugama u

⁵³ Bagarić, Ž. Model suradnje narodnih knjižnica i zatvorskoga sustava u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2014. Str. 13.

zajednici.⁵⁴ Dakle, i suradnja je jedan od oblika društvene uključenosti, a o njoj će se nešto više reći u idućem potpoglavlju.

Za rastući broj osoba treće životni dobi postoji opasnost da će se naći u situaciji socijalne izolacije, pa čak i potpune usamljenosti. To se događa zbog različitih faktora poput povećanja vjerojatnosti samačkog života, smrti članova obitelji i/ili prijatelja, umirovljenja, slabog zdravlja itd. Zato je društvena uključenost i sudjelovanje osoba starije dobi u zajednici često viđena kao indikator produktivnog i zdravog starenja i široko je prihvaćeno mišljenje da socijalna podrška snažno utječe na poboljšanje zdravlja.⁵⁵

Kao jedan od najrazrađenijih projekata za osobe treće životne dobi u Hrvatskoj valja spomenuti projekt *65 plus*, Knjižnica grada Zagreba. Projekt kroz raznovrsne programe na različitim lokacijama potiče socijalnu inkluziju starijih osoba, surađujući s mnoštvom udruga i organizacija. Provodi se u nekoliko Knjižnica grada Zagreba i to u obliku sljedećih programa: *Knjigom do vrata*, *Slikosat*, *Sat informacijske pismenosti za treću životnu dob*, *Susreti generacija*, te *Izložba 65 plus*. Očekivani ciljevi projekta su: poboljšanje kvalitete života i društvena integracija osoba treće životne dobi, povećanje kvalitete boravka u domovima za starije i nemoćne, senzibilizacija javnosti za potrebe i značaj osoba treće životne dobi, ukazivanje na znanje, iskustvo i mudrost starijih osoba te približavanje knjižnice kao mjesto zadovoljavanja potreba za informiranjem, kulturom, raznodom, obrazovanjem i druženjem. Knjižnice grada Zagreba rade na promoviranju projekta, obavješćivanju korisnika, poboljšavanju programa i uvođenju novih usluga, razmjeni iskustava s drugim knjižnicama, surađivanju s volonterima i sl.⁵⁶

⁵⁴ Horvat, A. Uključivanje u društvo : što može učiniti knjižnica. // 2. i 3. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 101-106.

⁵⁵ Social isolation among seniors : an emerging issue. Dostupno na:
http://www.health.gov.bc.ca/library/publications/year/2004/Social_Isolation_Among_Seniors.pdf&sa
(1.9.2016.)

⁵⁶ Bunić S. Projekt 65 plus Knjižnica grada Zagreba : aktivno uključivanje osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), str. 15-25.

3.2. Suradnja narodnih knjižnica i drugih ustanova

Suradnja se odnosi na zajedničko djelovanje dviju ili više osoba ili strana radi zajedničkog cilja. Predstavlja određenu želju za ostvarivanjem uzajamne koristi. To znači da svaka strana treba pridonijeti kako bi sve strane uključene u neki proizvodni ili uslužni proces postigle pozitivan ishod povezan zajedničkim ciljevima. Suradnja može biti ugovorena ili spontana; trajna, povremena ili jednokratna; planirana ili slučajna; obvezujuća ili neobvezujuća itd.⁵⁷ „Knjižnica treba uspostaviti formalne veze s drugim organizacijama u lokalnoj zajednici, na primjer, školama, kulturnim ustanovama kao što su muzeji, galerije i arhivi, programima opismenjivanja, trgovačkim ili gospodarskim komorama. Tim vezama treba koordinirati resurse i napore svih partnera te na taj način zajednički poboljšati usluge koje se pružaju zajednici“⁵⁸

Posebne programe usmjerene na pojedine skupine stanovništva knjižnica neće uvijek moći postaviti, organizirati pa ni izvoditi sama pa je suradnja s drugim organizacijama, udrugama, tijelima lokalne vlasti, pa i tvrtkama u zajednici nužno potrebna. O knjižnici treba misliti kao o jednoj od karika u lancu organizacija koje pružaju usluge u zajednici.⁵⁹ „Komunikacija s lokalnom zajednicom jedan je od načina da se knjižnica nametne kao informacijski centar, središte događanja, nezaobilazna postaja u životu ljudi te nešto što se, u svijesti svih čimbenika lokalne zajednice, samo po sebi podrazumijeva i što se ne preispituje.“⁶⁰ Narodna knjižnica u provođenju programa za osobe treće životne dobi može surađivati s domovima za starije i nemoćne osobe, bolnicama, gerontološkim centrima, udrugama umirovljenika, ali i s nizom lokalnih likovnih udruga, sportskih udruga (npr. šahovskim klubovima), foto klubovima i sl.

⁵⁷ Tokić, I. Prstenova družina: sudbina, partnerstvo ili tek sporadična suradnja? : primjer suradnje INDOK-a INE i Visokoškolskih knjižnica. // Partnerstva u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 116.

⁵⁸ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. Str. 55.

⁵⁹ Horvat, A. Knjižnice u službi svoje zajednice. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova : 8. savjetovanje za narodne knjižice u Republici Hrvatskoj / [priredila Jelica Leščić]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 27.

⁶⁰ Holcer, D. Lokalna zajednica i knjižnice : komunikacija za obostanu korist. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova : 8. savjetovanje za narodne knjižice u Republici Hrvatskoj / [priredila Jelica Leščić]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012. Str. 63.

4. Programi za osobe treće životne dobi u hrvatskim narodnim knjižnicama - istraživanje

4.1. Uzorak, metode i cilj istraživanja

Ovim se istraživanjem nastojalo saznati jesu li programi narodnih knjižnica i njihovih ogranaka posvećeni osobama treće životne dobi i u kojem su obliku najčešće izvedeni. Budući da je jedna od glavnih zadaća narodnih knjižnica organizirati i pružiti službe i usluge za sve dobne skupine, nastojalo se provjeriti provode li knjižnice tu zadaću i u praksi.

Kao istraživačka metoda korišten je mrežni anketni upitnik. Upitnik je poslan na mrežne adrese svih narodnih knjižnica i njihovih ogranaka u Republici Hrvatskoj. Prema Portalu narodnih knjižnica⁶¹ postoji 251 narodna knjižnica u Hrvatskoj, uključujući i ogranke. Prije nego što je narodnim knjižnicama poslan anketni upitnik, putem spomenutog portala istraženo je i koliko narodnih knjižnica i njihovih ogranaka posjeduje mrežnu stranicu. Također, metodom analize sadržaja mrežnih stranica provjereno je jesu li na tim mrežnim stranicama istaknuti programi za osobe treće životne dobi, bili oni stalni ili povremeni. Svrha istraživanja mrežnih stranica narodnih knjižnica bila je njihova kasnija usporedba s odgovorima iz anketnog upitnika.

Anketni upitnik poslan je 13. 9. 2016., a istraživanje je zaključeno 31. 9. 2016. godine. U upitniku je opisana svrha istraživanja, a ispitanicima je objašnjeno da će se svi rezultati dobiveni upitnikom koristiti isključivo u znanstvene svrhe za potrebe pisanja diplomskog rada. Sudjelovanje u anketi bilo je dobrovoljno i anonimno. Upitnik se sastojao od 10 pitanja, od čega su 2 pitanja omogućavala višestruki odabir, 6 pitanja jednostruki odgovor, a 2 su pitanja bila otvorenog tipa. Postojalo je i 8 pitanja koja nisu bila obavezna, s obzirom na to provodi li knjižnica programe za osobe treće životne dobi ili ne. Anketa je u Prilogu 1. Anketiranje je provedeno korištenjem Googleova sustava za anketiranje. Prosječno vrijeme ispunjavanja anketnog upitnika je 5 minuta i 28 sekundi.

⁶¹ Portal narodnih knjižnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/home.php> (2.9.2016.)

Prije saznanja rezultata ankete postavljeno je nekoliko hipoteza:

1. neke narodne knjižnice u Hrvatskoj nemaju vlastitu mrežnu stranicu
2. mrežne stranice nekih narodnih knjižnica u Hrvatskoj nisu redovito ažurirane, stoga se na njima možda ne nalaze programi za osobe treće životne dobi koji se zapravo i provode, ili su ti programi navedeni a prestali su se provoditi
3. mali broj narodnih knjižnica u Hrvatskoj provodi programe za osobe treće životne dobi
4. knjižnični programi za osobe treće životne dobi najčešće se provode u narodnim knjižnicama
5. najčešći oblik provođenja programa za osobe treće životne dobi jest provođenje kreativnih radionica
6. za provođenje programa za osobe treće životne dobi najčešće su angažirani djelatnici knjižnice
7. posjećenost programa za osobe treće životne dobi je velika
8. zadovoljstvo korisnika programa za osobe treće životne dobi je veliko
9. većina narodnih knjižnica smatra da su programi za osobe treće životne dobi korisni

Pregledom rezultata istraživanja ustanovit će se u kolikoj se mjeri prvotne hipoteze podudaraju s dobivenim rezultatima.

Glavna je svrha istraživanja potaknuti djelatnike narodnih knjižnica na promišljanje o kvaliteti programa za osobe treće životne dobi koji se provode u njihovim knjižnicama. Naglasak je na osvještavanju knjižnica koje takve programe ne provode na kvalitetu programa i poticanje na stvaranje vlastitih.

4.2. Rezultati istraživanja

Kao što je već navedeno, za početak je istraženo koliko je uopće narodnih knjižnica i njihovih ogranaka u Republici Hrvatskoj, imaju li mrežne stranice i jesu li na njima navedeni programi namijenjeni osobama treće životne dobi.

Tablica. 1. Broj narodnih knjižnica po županijama, njihovih mrežnih stranica i ondje navedenih programa za osobe treće životne dobi

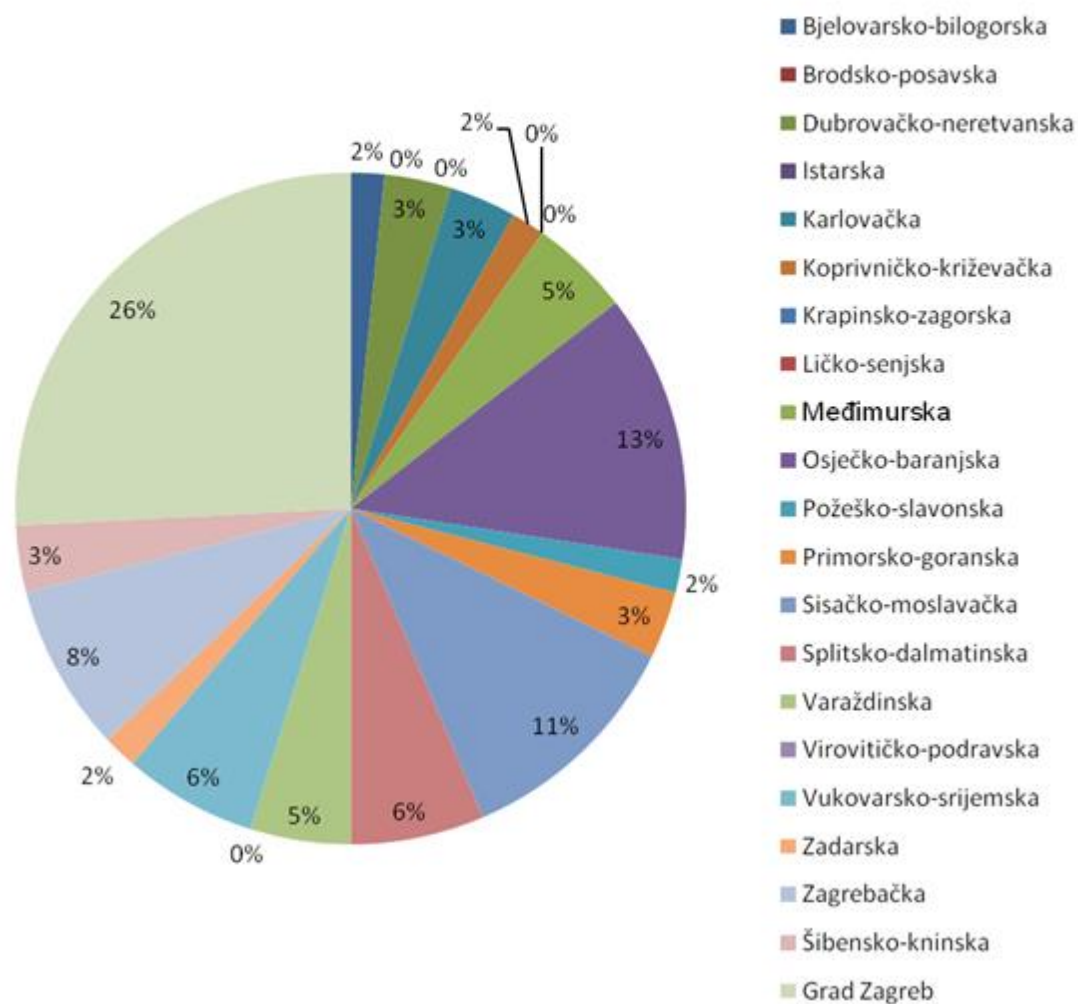
Naziv županije	Broj narodnih knjižnica i ogranaka	Broj narodnih knjižnica i ogranaka koje imaju mrežnu stranicu	Programi namijenjeni osobama treće životne dobi
Bjelovarsko-bilogorska	7	7	2
Brodsko-posavska	7	5	0
Dubrovačko-neretvanska	9	6	1
Istarska	10	10	4
Karlovačka	8	8	1
Koprivničko-križevačka	5	5	3
Krapinsko-zagorska	13	10	2
Ličko-senjska	9	9	0
Međimurska	6	6	3
Osječko-baranjska	13	13	2
Požeško-slavonska	5	5	2
Primorsko-goranska	17	17	4
Sisačko-moslavačka	19	19	2
Splitsko-dalmatinska	24	20	1
Varaždinska	5	5	2
Virovitičko-podravska	5	4	1
Vukovarsko-srijemska	12	12	0
Zadarska	11	11	0
Zagrebačka županija	12	12	2
Šibensko-kninska	8	6	1
Grad Zagreb	46	45	16
UKUPNO:	251	234	49

Iz tablice 1. vidljivo je da u Hrvatskoj postoji 251 narodna knjižnica (uključujući njihove ogranke). Najveći broj knjižnica i ogranaka ima Grad Zagreb, njih 46, odnosno 18,32%. Slijede Splitsko-dalmatinska županija s 24 knjižnice, tj. 9,56% i Sisačko-moslavačka sa 7,57%. Najmanje narodnih knjižnica je u Koprivničko-križevačkoj, Požeško-slavonskoj, Varaždinskoj i Virovitičko-podravskoj županiji, u svakoj navedenoj po 5, odnosno 2% u svakoj županiji. Više od polovice županija ima narodne knjižnice od kojih sve imaju mrežne stranice, točnije njih 14, odnosno 5,58%. Najviše knjižnica koje imaju mrežne stranice nalazi se u Gradu Zagrebu, 17,92%, a najmanje u Virovitičko-podravskoj, 1,6%. Sveukupno 235 od 251 knjižnica posjeduje mrežnu stranicu, dakle 93,62%. Samo 49 knjižnica na svojim mrežnim stranicama spominje provođenje programa za osobe treće životne dobi. To je svega 19,52% knjižnica u Republici Hrvatskoj. U čak četiri županije, na mrežnim stranicama knjižnica takvi programi uopće nisu spomenuti. Najviše spomenutih programa održavaju se u Gradu Zagrebu, njih 16, tj. 6,37%. U raspravi će se uvidjeti koliko se ovi podaci poklapaju s podacima prikupljenima u anketnom upitniku.

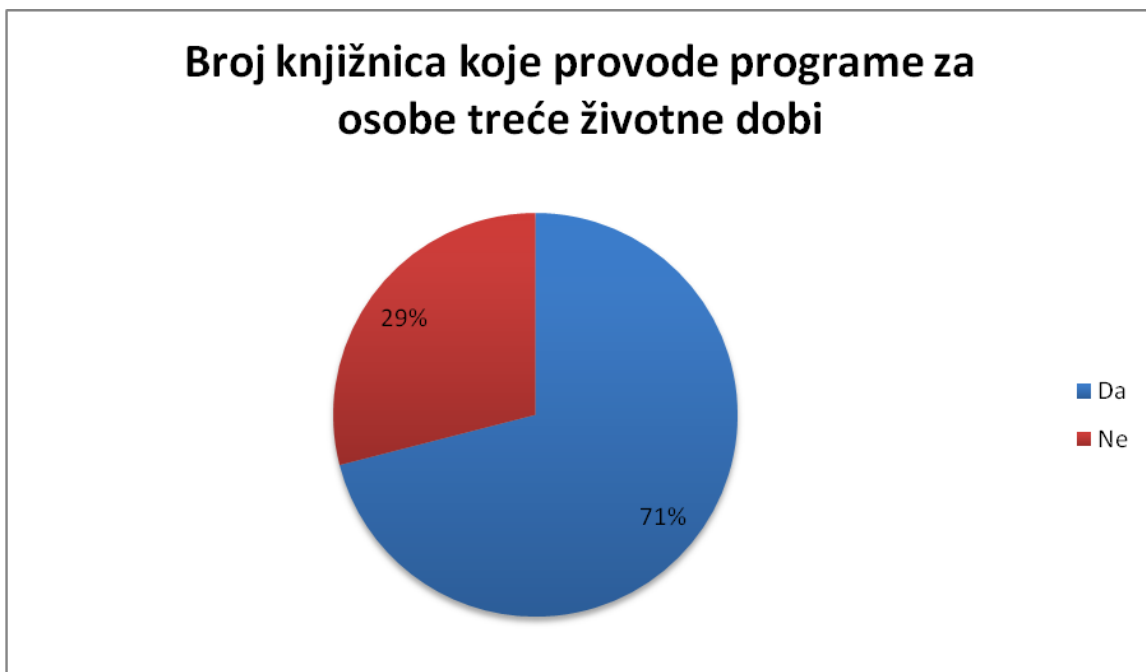
Na anketni su upitnik odgovorile 62 narodne knjižnice, uključujući i njihove ogranke. Od navedene 62 knjižnice, 11 ih je u cijelosti riješilo upitnik (dakle, uključujući i posljednje pitanje otvorenog tipa koje nije bilo obavezno).

Prvo pitanje odnosilo se na županiju kojoj pripada narodna knjižnica koja sudjeluje u anketi. Odgovori se nalaze u Grafikonu 1. i iz njih je vidljivo da je najveći broj odgovora, 16, potekao iz Grada Zagreba što iznosi 26%. Slijedi Osječko-baranjska županija s odgovorima iz 8 knjižnica, dakle 13%. Odmah nakon nje je Sisačko-moslavačka, gdje je 7 knjižnica odgovorilo na upitnik, 11%. Nijedna knjižnica iz Brodsko-posavske, Istarske, Krapinsko-zagorske, Ličko-senjske i Virovitičko-podravske županije nije odgovorila na upitnik, što je 44 knjižnice, odnosno 17,52%.

Zastupljenost odgovora narodnih knjižnica po županijama

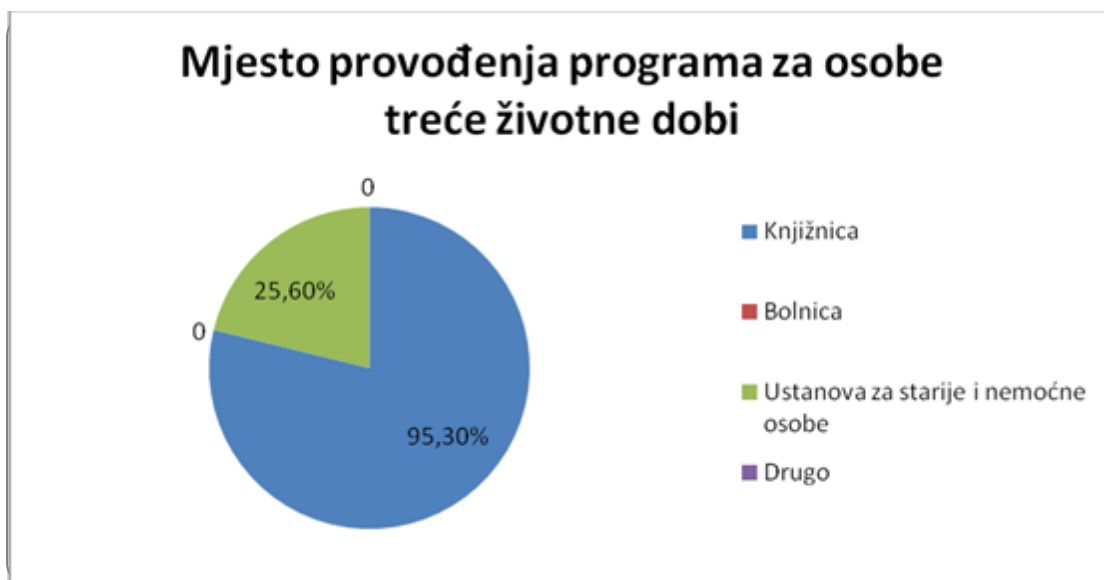
Grafikon 1. Zastupljenost odgovora narodnih knjižnica po županijama

Grafikon 2. Broj knjižnica koje provode programe za osobe treće životne dobi

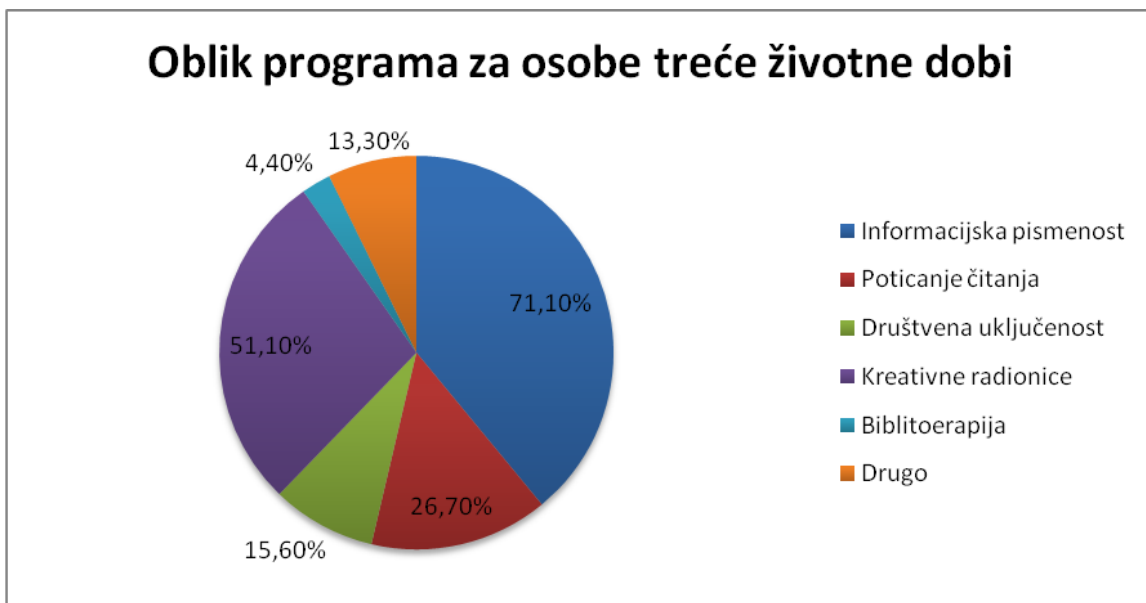
Četrdeset i četiri knjižnice (71%) koje su sudjelovale u ovom istraživanju provodi programe za osobe treće životne dobi, kao što je i prikazano u Grafikonu 2. Ostale knjižnice, njih 18, odnosno 29% odgovorilo je da takve programe ne provodi. Knjižnice koje ne provode programe za osobe treće životne dobi, a odgovorile su na anketu pripadaju Dubrovačko-neretvanskoj i Požeško-slavonskoj županiji. Najviše knjižnica koje provode takve programe pripadaju Gradu Zagrebu, njih 14, odnosno 22,58%.

Treće je pitanje anketnog upitnika bilo neobavezno pitanje otvorenog tipa u kojem su knjižnice zamoljene da navedu nazive programa za osobe treće životne dobi koje trenutačno provode ili su ih nedavno proveli. Knjižnice su navele niz zanimljivih programa poput: *Zlatno doba jeseni*, *Njemačka čitaonica*, *Engleski jezik za umirovljenike*, *Kreativne radionice +50*, klub čitatelja *Čituljak*, predavanja o ljekovitom bilju i medicini, izložbe ručnih radova, književne tribine, poetske večeri, *Miš u knjižnici*, *UFO – umirovljenici furaju online*, biblioterapija, *Vježbajte s nama, 65+*, *Slikosat*, glazbeni nastupi i mnogi drugi. Županije koje su nabrojale najviše programa su Grad Zagreb, Sisačko-moslavačka i Osječko-baranjska županija.

Grafikon 3. Mjesto provođenja programa za osobe treće životne dobi

Čak 41 knjižnica (95,20%) koja provodi programe za osobe treće životne dobi provodi ih u samoj ustanovi, dok ostale knjižnice, njih 11 (25,60%) programe provodi u ustanovama za starije i nemoćne osobe. Nijedna od ispitanih knjižnica programe ne provodi u bolnicama ili nekim drugim mjestima. Županije čije knjižnice provode programe za osobe treće životne dobi i u knjižnicama i u domovima za starije i nemoćne osobe su: Međimurska, Sisačko-moslavačka, Vukovarsko-srijemska županija i Grad Zagreb.

Grafikon 4. Oblik programa za osobe treće životne dobi

Čak 32 ispitane knjižnice (71,10%) provodi programe informacijskog opismenjivanja za starije i nemoćne osobe. Slijede kreativne radionice za starije osobe, koje provodi 23 knjižnice (51,10%), te radionice poticanja čitanja u 12 knjižnica (26,70%). Programe društvene uključenosti kao oblike programa za osobe treće životne dobi prepoznalo je i koristilo 7 knjižnica (15,60%), a biblioterapije tek dvije knjižnice (4,40%). Nekoliko je knjižnica, njih 6, odnosno 13,30% navelo da provodi drugačije oblike programa za starije osobe koji u anketi nisu bili navedeni, i to: *Škola orijentacije*, informatičko opismenjivanje te izložbe u suradnji s Domom za starije i nemoćne. U nekim su županijama određeni programi zastupljeniji od drugih, što je radi preglednosti prikazano u tablici 2.

Tablica 2. Zastupljenost programa narodnih knjižnica po županijama

Naziv županije	Inf. pismen.	Poticanje čitanja	Društ. uključenost	Kreativne radionice	Biblioterapija	Ostalo
Bjelovarsko-bilogorska	1	-	-	1	-	-
Karlovačka	1	1	-	2	-	1
Koprivničko-križevačka	-	-	-	-	-	1
Međimurska	2	2	-		1	-
Osječko-baranjska	2	1	1	1	-	-
Primorsko-goranska	1	2	1	1	-	-
Sisačko-moslavačka	4	1	2	4	-	-
Splitsko-dalmatinska	4	1	-	-	-	1
Varaždinska	3	1	-	-	-	-
Vukovarsko-srijemska	3	-	-	2	1	-
Zadarska	1	-	1	-	-	-
Zagrebačka županija	1	-	-	1	-	-
Šibensko-kninska	1	-	-	-	-	-
Grad Zagreb	8	3	2	10	-	3
UKUPNO	32	12	7	22	2	6

Prema tablici 2. najraznovrsnije programe za osobe treće životne dobi imaju Osječko-baranjska, Primorsko-goranska, Sisačko-moslavačka županija i Grad Zagreb s 4 i više programa za starije osobe. Najzastupljeniji programi su programi informacijskog opismenjivanja koje provodi 13 županija i 32 knjižnice. Slijede kreativne radionice koje organiziraju knjižnice u 8 županija, i to njih 22. Zatim je tu poticanje čitanja koje je zastupljeno u knjižnicama 8 županija, s brojem od 12 knjižnica. Društveno uključivanje provodi 7 knjižnica u 5 županija, dok samo dvije županije provode programe biblioterapije.

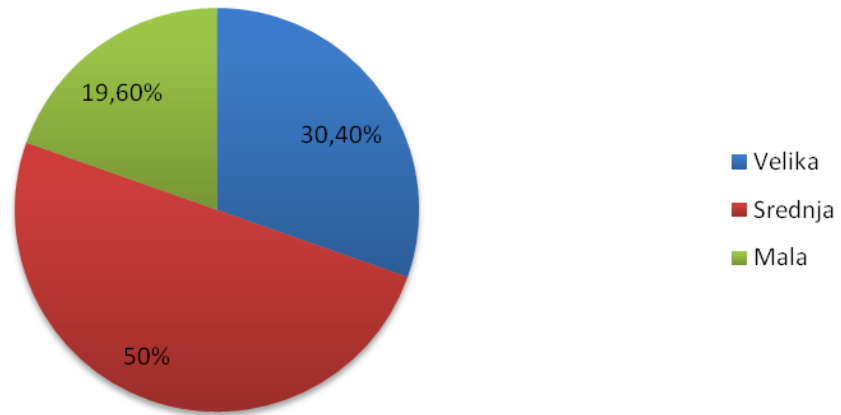

Grafikon 5. Voditelji programa za osobe treće životne dobi

Knjižnice su odgovorile tko su voditelji programa za osobe treće životne dobi. U najvećoj mjeri to su djelatnici knjižnice zajedno s vanjskim suradnicima/stručnjacima i ustanovama – 21 knjižnica (47,70%). Slijede djelatnici knjižnice koji vode programe u 19 knjižnica (43,20%). Programi koje provode samo vanjski suradnici/stručnjaci/ustanove zastupljeni su u 4 ispitane knjižnice (9,10%). Županije u kojima anketirane knjižnice ostvaruju suradnju sa sve tri skupine voditelja su Međimurska županija i Grad Zagreb.

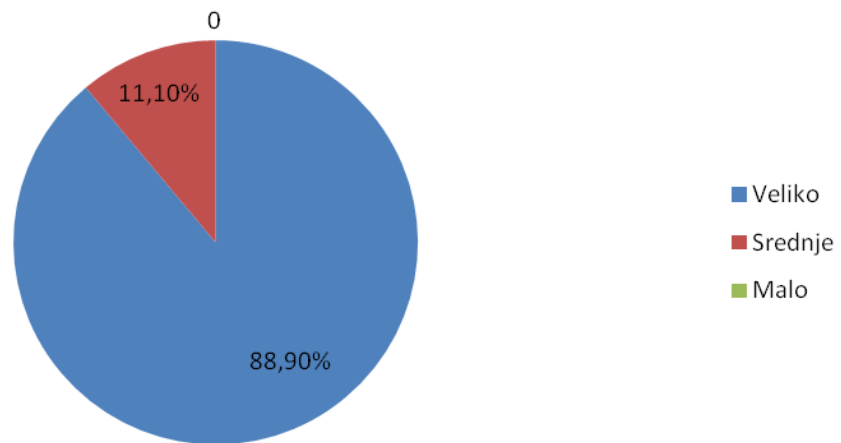
Grafikon 6. prikazuje ocjenu posjećenosti programa za osobe treće životne dobi prema procjeni knjižničara. Najveći broj knjižnica, 23 (50%) zaključilo je da je posjećenost srednja. Četrnaest (30,40%) ih je označilo da je posjećenost velika, a 9 (19,60%) mala.

Posjećenost programa za osobe treće životne dobi

Grafikon 6. Posjećenost programa za osobe treće životne dobi.

Zadovoljstvo korisnika programa treće životne dobi

Grafikon 7. Zadovoljstvo korisnika programa za osobe treće životne dobi

Knjižnice su procijenile i zadovoljstvo korisnika programa za osobe treće životne dobi (Grafikon 7). Nijedna knjižnica ne misli da je zadovoljstvo korisnika programom malo. Većina knjižnica, 40 (88,90%) smatra da je zadovoljstvo korisnika veliko, a 5 knjižnica (11,10%) da je korisničko zadovoljstvo srednje.

Grafikon 8. Korisnost programa za osobe treće životne dobi

Samo je jedna knjižnica (1,8%) odgovorila da programi za osobe treće životne dobi nisu korisni, dok ih 55 knjižnica (98,20%) smatra korisnima (Grafikon 8). Valja napomenuti da je u odgovaranju na ovo pitanje sudjelovalo i nekoliko knjižnica koje ne provode programe za osobe treće životne dobi.

Posljednje je pitanje bilo otvorenog tipa, a veže se uz prethodno pitanje. Ispitanici su zamoljeni da obrazlože svoj odgovor zašto su programi za osobe treće životne dobi korisni, odnosno zašto nisu. Pitanje nije bilo obavezno pa je na njega odgovorilo 11 knjižnica (17,74%). Odgovorile su sljedeće:

„Izuzetno korisno, čak naprotiv - neophodno“

„Kvalitetno provođenje slobodnog vremena, druženje“

„Korisnici treće životne dobi često su na društvenoj margini, od svih zaboravljeni. Divno je što ih se u knjižnici tretira ravnopravno i posvećuje im se vrijeme.“

„Potrebno je raditi na većoj senzibilizaciji osoba treće životne dobi za uključivanjem u programe tj. osvijestiti ih da su takvi programi dobri za njih.“

„Kvalitetnije provođenje slobodnog vremena i mogućnost obogaćivanja života kroz cjeloživotno obrazovanje i usvajanje novih vještina.“

„Općenito programi kroz koje se nude informacije za jednostavnije i bolje snalaženje u izazovima 21. st. smatramo nužnim dijelom rada Knjižnice.“

„Programi bi bili posjećeniji da imamo više prostora u knjižnici. Knjižnica je mala za provođenje programa i smještaj polica s knjigama i ostalog namještaja.“

„Sudionici u programima za treću životnu dob, prema njihovim riječima, opet se počinju osjećati korisnima te, kako kažu, "njihovi dani opet počinju dobivati smisao". Vesele se druženju i susretima, i to ih, opet citiram, "drži do sljedećeg susreta".“

„Mislim da su osobe treće životne dobi zahvalni korisnici knjižnice jer imaju slobodnog vremena i zainteresirani su za programe koje zato treba dobro osmisliti i uvijek ponuditi nešto novo.“

„Knjižnica je još uvijek u sastavu Centra za kulturu Jastrebarsko gdje se održavaju razni programi za osobe treće životne dobi (informatički, joga, tjelovježba, slikanje, pjevački zbor). Knjižnica nema prostora za održavanje takvih programa.“

„Prema iskustvu naše knjižnice, osobe treće životne dobi među najzainteresiranijima su za uključenje u razne programe/događanja“

4.3. Rasprava

Istraživanje mišljenja knjižničara o programima za osobe treće životne dobi provedeno je u narodnim knjižnicama Republike Hrvatske i njihovim ograncima. Iako je poznato da narodne knjižnice kao središta zajednice u svojim programima trebaju obuhvatiti sve dobne skupine korisnika, pa tako i starije osobe, istraživanjem se željelo doznati je li i u kakvom obliku to izvedeno u praksi. Starije i nemoćne osobe nakon umirovljenja često se odvajaju od poznatog životnog okruženja. To može dovesti do niza negativnih reakcija, tako da je bogato i raznovrsno strukturiranje slobodnog vremena starijih osoba od neprocjenjive važnosti u procesu njihove prilagodbe i afirmiranja. Narodne knjižnice održavanjem, poticanjem i razvijanjem čitalačkih navika, ali i raznovrsnih kulturnih i obrazovnih sadržaja igraju važnu ulogu u tom procesu.⁶²

Za početak je, prema Portalu narodnih knjižnica, istraženo koliko narodnih knjižnica i njihovih ogranaka u Hrvatskoj uopće postoji. Nakon što je zaključeno da je riječ o broju od 251 knjižnice, istraženo je posjeduju li one mrežne stranice. Prva hipoteza bila je da neke narodne knjižnice ne posjeduju mrežne stranice. Hipoteza se pokazala istinitom – naime 16 knjižnica uopće nema mrežnu stranicu. Razlog tomu najvjerojatnije je nedostatak osoblja kao i vrijeme te stručno znanje. Potrebno je naglasiti i to da su mrežne stranice dvadesetak narodnih knjižnica statične. Na nekima od njih informacije su i zastarjele, a te knjižnice pripadaju i onoj skupini knjižnica koje nisu riješile anketu, pa je možda i zastarjelost informacija, pogrešno navedena adresa elektroničke pošte knjižnice i pun pretinac iste pošte jedan od razloga zašto nisu sudjelovale u anketi. Na tim statičnim mrežnim stranicama nalazi se jedna manja stranica teksta s informacijama poput: imena ravnatelja ili voditelja knjižnice, broju knjiga koje je moguće posuditi, članarine, kratke povijesti knjižnica, ponude novina i časopisa, podatak o tome ima li knjižnica izdavačku djelatnost, radno vrijeme i sl. Vrlo malo takvih mrežnih stranica spominje nazive programa koje provodi i za koju dobnu skupinu su programi podobni.

⁶² Bunić, S. Suradnja Knjižnica grada Zagreba s knjižnicama umirovljeničkih domova / Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 143-153.

Na ostalim, interaktivnim mrežnim stranicama knjižnica, kojih je 235, istraženo je imaju li u ponudi programe za osobe treće životne dobi. Zaključeno je da dvadesetak knjižnica podatke na svojim mrežnim stranicama ažurira rijetko i neredovito. Nekoliko interaktivnih mrežnih stranica knjižnica nema pretraživač, što je otežalo pretraživanje stranice u potrazi za programima za starije osobe. Na mrežnim stranicama koje posjeduju pretraživač, u pretraživač su upisani pojmovi „umirovljenici“, „starije osobe“, „treća životna dob“ i sl., kako bi se došlo do pregleda programa za tu skupinu korisnika. Na malom broju mrežnih stranica knjižnica pretraživač nije pronalazio članke i izvještaje sa spomenutim oznakama, stoga su takve stranice pretraživane sporije, pregledavajući kategorije kao što su: programi, događanja, akcije, radionice, planovi rada i sl. Iako je navedeno mnogo programa za odrasle, često nije definirana dobna skupina odraslih iako se iz priloženih fotografija može zaključiti da su namijenjeni starijim osobama. Najviše programa za osobe treće životne dobi koji su spomenuti na mrežnim stranicama knjižnica odnose se na informacijsko i informatičko opismenjivanje. Zaključeno je da tek 49 knjižnica (19,52%) na svojim mrežnim stranicama navodi programe za osobe treće životne dobi. Zbog spomenutih problema neinteraktivnosti stranica i neredovitog ažuriranja informacija pretpostavlja se da bi taj broj mogao biti i veći, zbog čega je anketno istraživanje i provedeno. Jedan od problema neprovođenja programa za osobe treće životne dobi ili drugih programa proizlazi iz činjenice da su neke knjižnice u Hrvatskoj površinom vrlo male, imaju mali fond građe i mali broj zaposlenika, a većina ih radi samo u jednoj smjeni. Zanimljivo je to što gotovo sve mrežne stranice knjižnica, bile one interaktivne ili neinteraktivne, kao glavnu ponudu programa naglašavaju promicanje čitanja i aktivnosti za djecu predškolskog i školskog uzrasta. Na temelju svega navedenog može se reći i da je druga hipoteza „*mrežne stranice nekih narodnih knjižnica u Hrvatskoj nisu redovito ažurirane, stoga se na njima možda ne nalaze programi za osobe treće životne dobi koji se zapravo i provode, ili su ti programi navedeni a prestali su se provoditi*“, točna.

Proučavajući rezultate prvog odgovora anketnog upitnika, ne čudi da je najveći broj odgovora stigao iz Grada Zagreba (16 odgovora, 24%), budući da je prema *Portal narodnih knjižnica* vidljivo da se ondje nalazi i najveći broj knjižnica i njihovih ogranaka. Iako na spomenutom portalu postoji podatak da ja sljedeća najveća županija po

broju knjižnica Splitsko-dalmatinska (24 knjižnice), samo je njih 4 odgovorilo na upitnik. Na upitnik nije odgovorila nijedna knjižnica iz Brodsko-posavske, Istarske, Krapinsko-zagorske, Ličko-senjske i Virovitičko-podravske županije, što je šteta budući da neke od njih imaju i po 10 knjižnica.

Narodne knjižnice promiču čitanje, podižu prag pismenosti i razvijaju kreativnost putem posebnih programa namijenjenih svim skupinama korisnika, pripadnicima nacionalnih manjina, osobama s posebnim potrebama (u domovima umirovljenika, kazнено-odgojnim ustanovama, bolnicama i dr.), invalidnim osobama, slijepim i slabovidnim osobama, bolesnima i nepokretnima u obiteljskom domu i dr. Ti se programi i aktivnosti mogu provoditi na različite načine, poput radionica kreativnog pisanja, biblioterapija, informatičkog opismenjivanja i sl., u lokalnim okvirima ali i u suradnji.⁶³ Upitno je koliko je takvih programa namijenjeno osobama treće životne dobi. Hipoteza o tome da mali broj hrvatskih narodnih knjižnica provodi programe za osobe treće životne dobi na temelju anketnog upitnika ne može biti u potpunosti potvrđena, budući da je tek 62 knjižnice odgovorilo na anketu, od čega 44 (71%) da ih provodi. Opet, najviše knjižnica koje provode programe za starije osobe pripadaju Gradu Zagrebu, što i ne čudi s obzirom na već spomenuti projekt Knjižnica grada Zagreba *65 plus*. Odmah iza Zagreba je Sisačko-moslavačka županija, gdje je 5 od 7 knjižnica odgovorilo da provodi programe za osobe treće životne dobi. Prema *Portal narodnih knjižnica* i ova je županija zastupljena knjižnicama (19 knjižnica). Zanimljivo je to što su samo dvije od 19 knjižnica, na svojim mrežnim stranicama navele da provode programe za starije osobe. Isto tako, Vukovarsko-srijemska i Zadarska županija prema mrežnim stranicama ne nude programe za starije osobe, ali prema anketi ih nude. Tako je 3 od 4 knjižnice Vukovarsko-srijemske županije reklo da programe provodi, kao i jedna iz Zadarske županije. Zato je druga hipoteza još jednom potvrđena – to znači da u Hrvatskoj sigurno postoje knjižnice koje provode programe za osobe treće životne dobi, ali ih ne promoviraju na mrežnim stranicama.

Prvo anketno pitanje otvorenog tipa odnosilo se na navođenje naziva programa za osobe treće životne dobi koje knjižnica provodi. Prema istraženim odgovorima

⁶³ Bučević-Sanvincenti, L. Čitanje kao ključni čimbenik razvoja hrvatskoga društva. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*. 49, 2(2006). Str 62-69.

zaključeno je da narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj provode radionice informatičke, informacijske i medijske pismenosti, radionice učenja stranih jezika, književne tribine, poetske večeri, biblioterapiju, kreativne radionice (likovne i literarne), izložbe radova starijih osoba, klubove čitatelja, predavanja o zdravlju, radionice o glazbi i sl. Najviše je knjižnica usmjereno na informatičku i informacijsku pismenost starijih osoba i na kreativne radionice. To je možda zato što su knjižnice prepoznale potrebu podučavanja starijih osoba u služenju informacijsko-komunikacijskom tehnologijom i podacima pronađenima koristeći se istom tehnologijom. Kreativne radionice raširene su vjerojatno zbog jednostavnijeg pristupa i širokog spektra određivanja tema i aktivnosti.

Hipoteza o tome da najveći broj knjižnica programe za starije osobe provodi upravo u knjižnicama je istinita. Prema podacima iz ankete 41 knjižnica (95,20%) provodi takve programe izravno u knjižnicama. Ostale anketirane knjižnice (uključujući i knjižnice koje provode programe u vlastitoj ustanovi), njih 11 (25,6%), programe provodi (i) u ustanovama za starije i nemoćne osobe. Iz ankete se može vidjeti da neke knjižnice provode programe kako u knjižnicama tako i u ustanovama za starije i nemoćne osobe. Nijedna od ispitanih knjižnica nije prepoznala potencijal provođenja programa za starije u bolnicama ili nekim drugim mjestima gdje se osobe treće životne dobi okupljaju.

Anketnim upitnikom bilo je važno saznati kakve oblike programa za osobe treće životne dobi knjižnice provode. Kao odgovori bili su ponuđeni: informacijsko opismenjivanje, poticanje čitanja, biblioterapija, društvena uključenost i kreativne radionice. Ti su programi prepoznati kao najčešće zastupljeni oblici provođenja programa za starije osobe u knjižnicama. Peta hipoteza koja govori da su najčešći programi za osobe treće životne dobi programi kreativnih radionica pokazala se netočnom. Naime, 71,10% knjižnica izjasnilo se da u ponudi programa za ovu skupinu korisniku najviše ima radionice informacijskog opismenjivanja. Informacijsko opismenjivanje odraslih, pa tako i starijih osoba, jedan je od oblika cjeloživotnog učenja. Potrebno je naglasiti da je jedan od preduvjeta informacijskog opismenjivanja i posjedovanje informatičkih vještina. Ipak, informatičke vještine nisu dostatne jer se informacije ne moraju nužno tražiti na računalima već i u tiskanoj građi. Na knjižnicama je da korisnike poduče kako ispravno

tražiti informacije u svim oblicima građe i kvalitetno ih koristiti.⁶⁴ Informacijska pismenost oduvijek je bila određena i definirana informacijskim okruženjem, a knjižnice su svjesne koliko napredak informacijsko-komunikacijske tehnologije utječe na svakodnevni život ljudi. Informacijsku pismenost u pojmovnoj okosnici čini etičko pronalaženje, korištenje i stvaranje informacija.⁶⁵ Mnoge knjižnice naglasile su da tijekom radionica informacijske pismenosti provode i informatičko opismenjivanje, i obrnuto. Takav način rada često je neodvojiv u podučavanju osoba treće životne dobi budući da većina starijih osoba nije navikla služiti se tehnologijom. Budući da se tehnologija polako uvlači u sve aspekte svakodnevnog života pojedinca, bitno je i starije osobe podučiti kako da tom tehnologijom upravljaju i kako da je upotrijebe sebi u korist.

Slijedeći najčešći oblik izvođenja programa za starije osobe su kreativne radionice. Naime, 51,10% knjižnica odgovorilo je da provodi kreativne radionice i to najčešće u obliku likovnih radionica. Već je navedeno da umjetnost i kreativnost kod svih ljudi, pa tako i osoba treće životne dobi, smanjuju depresiju, potiču izražavanje osobnosti i osjećaj jedinstvenosti te podižu samopouzdanje i samopoštovanje. Kreativne radionice u Hrvatskoj često su povezane s obilježavanjem blagdana poput Božića i Uskrsa, ili obilježavanja važnijih datuma kao što su Mjesec hrvatske knjige, Međunarodni dan pismenosti, Svjetski dan poezije, Svjetski dan zdravlja, Svjetski dan mira, Dan planeta Zemlje i sl. U knjižnicama se često obilježavaju i obljetnice rođenja i smrti poznatih pisaca koje se također mogu povezati s kreativnim radionicama različitog tipa. Prema literaturi postoji nekoliko savjeta za kreativne radionice koje uključuju starije osobe. Potrebno je upoznati koje su potrebe starijih osoba, npr. u obliku jednostavne i kratke ankete. Knjižničar ili voditelj programa mora biti dobro pripremljen i imati jasnu viziju. Tijekom vođenja programa bitno je sudionicima dati podršku i usmjeriti ih na ispunjavanje zacrtanih ciljeva. Dobro je uključiti i stručnjake iz područja, npr. slikare, kipare, ekologe, profesore i sl. Na kreativnim radionicama u kojima sudjeluju starije osobe naglasak je i na slavljenju i dijeljenju postignuća i održavanju entuzijazma.⁶⁶

⁶⁴ Krajna, T., Husnjak, K. Knjižničari : partneri u procesu obrazovanja. // Vjesnik bibliotekara hrvatske 54, 3(2011), str. 80-81.

⁶⁵ Sonja Špiranec, Information literacy in web 2.0 environments: emerging dimensions of research, *Libellarium*, 7, 1(2014), str. 72.

⁶⁶ Creative homes : how the arts can contribute to quality of life in residential care. Dostupno na: <http://baringfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2014/09/CreativeCareHomes.pdf> (14.5.2016.)

Poticanje čitanja treći je oblik programa za starije osobe po učestalosti izvođenja u narodnim knjižnicama. Dvanaest knjižnica ili 26,70% provodi ovakav oblik programa. Osnovni je posao knjižničara poticati korisnike na čitanje i motivirati čitatelje na posudbu raznolike građe. Kada se govori o narodnim knjižnicama, govori se o uređenosti sustava knjižnica i o razrađenim mehanizmima razmjene iskustava, o kadrovskoj osposobljenosti, o brojnosti i raznolikosti programa poticanja i promicanja čitanja, radu sa svim dobnim skupinama, neizostavnom stvaranju digitalnih sadržaja te stvaranju magičnog spoja tradicije i suvremenosti.⁶⁷ U današnje vrijeme korisnike se sve više potiče na korištenje digitalne građe, odnosno elektroničkih knjiga. Starije osobe na prethodno spomenutim radionicama informatičkog i informacijskog opismenjivanja treba upoznati i s ovakvom vrstom građe. Elektroničke knjige pogodne su za starije osobe, pogotovo one slabovidne, budući da im se font slova može podesiti na željenu veličinu. Ne smijemo zaboraviti ni zvučne knjige koje se u posljednjih nekoliko godina također šire u hrvatskim narodnim knjižnicama. Osobe treće životne dobi potrebno je osvijestiti da postoji različita građa za čitanje kao i različiti izvori i uređaji koji se za čitanje mogu iskoristiti. U anketnom su upitniku knjižnice kao oblike poticanja čitanja navodili najčešće klubove čitanja (iako su oni većinom namijenjeni mješovitim dobnim skupinama) i mogućnost posudbe knjiga u ustanovama za starije i nemoćne osobe.

Društveno uključivanje je kao oblik programa za starije osobe prepoznat u 7 knjižnica (15,6%). Knjižnice korisnicima jamče pravo na kvalitetu usluga, privatnost i anonimnost, a odgovornost za osiguravanje tih prava ima knjižničar. Knjižničari se trebaju osvrnuti i na to da uključe sve ljude iz lokalne zajednice u programe knjižnice. Društveno isključene ljude može karakterizirati informatička i informacijska nepismenost, nezaposlenost, siromaštvo, beskućništvo, izbjeglištvo, posebne potrebe i sl. Dob, spol, rasa, pa čak i mjesto stanovanja, mogu u specifičnoj sredini i specifičnim okolnostima biti razlogom isključenosti iz društva.⁶⁸ Osobe treće životne dobi prema tome često se mogu osjećati društveno isključenima. Naravno, svi navedeni programi; informacijsko opismenjivanje, kreativne radionice, poticanje čitanja i biblioterapija jedan

⁶⁷ Berak, S. Djelotvorni programi narodnih knjižnica u osnaživanju čitalačkih aktivnosti. // Hrčak. Motivacija i strategije poticanja čitanja 51-52(2016), str. 14.

⁶⁸ Horvat, A. Uključivanje u društvo : što može učiniti knjižnica. // 2. i 3. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 101.

su od oblika provođenja socijalne inkluzije, odnosno društvenog uključivanja starijih osoba u zajednicu. Društvenom uključivanju posebno pridonose međugeneracijski susreti. Pitanje o društvenoj uključenosti knjižnicama je postavljeno s ciljem da se sazna koliko je knjižnica prepoznalo da su neki programi koje provode društveno inkluzivni. Osobe treće životne dobi zadovoljnije su kada znaju da su knjižnice otvorene i za njih, da raspravljaju o temama koje ih se tiču i vole se osjećati korisnima u društvu u kojem žive.

Nažalost, najmanje je knjižnica posvećeno provođenju programa biblioterapije za starije osobe. Riječ je o tek dvije knjižnice, odnosno 4,40%, od koji je jedna u Međimurskoj, a jedna u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Biblioterapija predstavlja pomoćnu metodu liječenja čitanjem, odnosno knjigom. Samo čitanje je učinkovito jer je ljekovito, što čitatelji prepoznaju na način da si priznaju da im je knjiga pomogla. Onaj kome je knjiga pomogla, najvjerojatnije će istu knjigu preporučiti drugima. Biblioterapija je proces vođenog ili ciljanog čitanja, a glavno pravilo mu je: prava knjiga, u pravo vrijeme, pravom korisniku. Terapija knjigom pretpostavlja individualni ili skupni rad, a svaki čitatelj čita knjigu tražeći sebe, svoju situaciju i probleme. Na taj način se „kroz tuđu kožu“ – kožu lika iz knjige, ispituju modeli rješavanja problema.⁶⁹ Biblioterapija izrazito je korisna za osobe treće životne dobi, pogotovo za njihovo psihičko zdravlje. Narodne knjižnice trebale bi posegnuti za ovim oblikom programa, no to pretpostavlja uistinu stručan kadar i dobro isplanirano vrijeme. Biblioterapija je u Hrvatskoj očito tek u začecima, ali pretpostavlja se da će se razvijati s obzirom na pozitivne ishode koje sa sobom donosi.

Hipoteza da programe za osobe treće životne dobi najčešće provode djelatnici knjižnice, također se pokazala neistinitom. Prema istraživanju, takve programe najčešće provode djelatnici knjižnice zajedno s vanjskim suradnicima/stručnjacima i ustanovama, dakle 21 knjižnica (47,70%). Zatim slijede djelatnici knjižnice (19 knjižnica, 43,20%) i samo vanjski suradnici/stručnjaci/ustanove (4 knjižnice, 9,10%). Iz ankete je vidljivo da kada je riječ o vanjskim suradnicima/stručnjacima i ustanovama, knjižnice najčešće koriste pomoć volontera i domova za starije i nemoćne osobe. Dobro je što većina

⁶⁹ Čutura, V. Razgovor : mr. Ljiljana Sabljak, dopredsjednica Hrvatskoga čitateljskog društva : čitanje i pisanje najvažniji su vezivni elementi društva. // Glas Koncila 12, 1552(2004). Dostupno na: http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&Itemid=41&news_ID=805 (1.9.2016.)

narodnih knjižnica nije „teret“ izvođenja programa za starije osobe povjerila samo djelatnicima knjižnica već to rade u kombinaciji s drugim osobama. Na taj se način posao može dobro raspodijeliti i svatko je zadužen za ono u čemu je stručan; npr. likovni stručnjaci za kreativne radionice, a knjižničar za postavljanje radova proizašlih iz tih radionica. Kao što govori Živković: „*Glas knjižničara će se čuti samo ako knjižnice budu surađivale i jasno rekle društvu koje se uređuje što može očekivati od knjižnica.*“⁷⁰Knjižnice se ne smiju ustručavati surađivat, bila ta suradnja međuknjižnična ili s drugim ustanovama, organizacijama itd.

Posjećenost programa za osobe treće životne dobi je prema anketi srednja, što pobija hipotezu da je posjećenost velika. Naime, 23 knjižnice (50%) procijenilo je da je posjećenost srednja, 14 (30,40%) ih je označilo da je posjećenost velika, a 9 (19,60%) da je posjećenost mala. Posjećenost naravno ne ovisi samo o zainteresiranosti korisnika za određeni program već i o promociji tog programa. Kao što je rečeno, neke knjižnice promoviraju programe za osobe treće životne dobi na mrežnim stranicama, što jest pogodno za starije osobe koje su prošle informatičku i informacijsku obuku i znaju se služiti internetom. Narodne knjižnice svakako bi trebale promovirati programe i u ustanovama za starije i nemoćne osobe, bolnicama, udrugama umirovljenika i drugim sličnim ustanovama koje zastupaju starije osobe. Zainteresiranost korisnika će naravno, ovisiti i o kvaliteti programa kao i o njihovoj raznolikosti. Najraznolikiju ponudu programa, prema anketnom upitniku imaju knjižnice u Osječko-baranjskoj, Primorsko-goranskoj, Sisačko-moslavačkoj županiji i Gradu Zagrebu, koje imaju 4 i više programa za osobe treće životne dobi. Upravo je u tim knjižnicama zaključeno da je zadovoljstvo korisnika programima veliko, što potvrđuje pretposljednju hipotezu. Dakle, 40 knjižnica (88,90%) smatra da je zadovoljstvo korisnika veliko, a 5 knjižnica (11,10%) da je korisničko zadovoljstvo srednje. Potrebno je napomenuti da nijedna knjižnica nije zadovoljstvo korisnika procijenila kao malo. To nam govori da su programi za osobe treće životne dobi na zadovoljavajućoj razini, a starije osobe očito uživaju biti sudionicima programa. Prema tome, programi za starije osobe u hrvatskim su knjižnicama dobro razrađeni i uhodani i vođeni pod stručnim i kvalitetnim vodstvom.

⁷⁰ Živković, D. Knjižnice na putu od poslanja do strategije : osvrt na hrvatske prilike. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), str. 13.

Predzadnje pitanje odnosilo se na korisnost programa za osobe treće životne dobi. Na ovo su pitanje odgovorile i neke knjižnice koje nemaju takve programe. Rezultati pokazuju da 55 knjižnica (98,20%) programe smatra korisnim, a tek jedna (1,80%) ih ne smatra korisnima, čime je potvrđena posljednja hipoteza. Knjižnica koja je odgovorila negativno na ovo pitanje i sama provodi programe za starije osobe. Dobro je što gotovo sve knjižnice smatraju ovakve programe korisnima, a još je i bolje to što ih korisnima smatraju knjižnice koje ih ne provode. To bi ih možda moglo potaknuti da se okušaju u osmišljavanju vlastitih programa.

Na posljednje pitanje otvorenog tipa stiglo je nekoliko zanimljivih odgovora, npr: *„Sudionici u programima za treću životnu dob, prema njihovim riječima, opet se počinju osjećati korisnima te, kako kažu, "njihovi dani opet počinju dobivati smisao". Vesele se druženju i susretima, i to ih, opet citiram, "drži do sljedećeg susreta".*, koji potvrđuje pozitivan utjecaj programa na život i blagostanje osoba treće životne dobi. Štoviše, neke knjižnice vjeruju da su osobe treće životni dobi njihovi najzahvalniji korisnici: *„Prema iskustvu naše knjižnice, osobe treće životne dobi među najzainteresiranijima su za uključivanje u razne programe/događanja.“*. Jedna knjižnica smatra da je *„potrebno raditi na većoj senzibilizaciji osoba treće životne dobi za uključivanjem u programe tj. osvijestiti ih da su takvi programi dobri za njih.“*, što je također važna uloga narodnih knjižnica. Neke knjižnice žale se i na prostor: *„Programi mi bili posjećeniji da imamo više prostora u knjižnici.“* i *„Knjižnica nema prostora za održavanje takvih programa“*. Kao rješenje ovog problema može se pribjeći održavanju programa u drugim, već spomenutim ustanovama.

5. Zaključak

Knjižnice imaju važnu ulogu u životu stanovnika lokalne zajednice u kojoj se nalaze jer posjeduju opremljeni prostor, različite izvore informacija, informacijske stručnjake i neformalne uvjete.⁷¹ Osobe treće životne dobi rastuća su dobna skupina stanovnika Republike Hrvatske. Kao ustanove kojima je stalo do dobrobiti, zdravlja i blagostanja ove skupine ljudi, narodne knjižnice našle su se pred velikim zadatkom: kako organizirati kvalitetne programe za osobe treće životne dobi? Cilj je ovog diplomskog rada bio istražiti ponudu takvih programa u hrvatskim narodnim knjižnicama.

Kako bi narodna knjižnica uopće znala kakve da programe ponudi starijim osobama, bilo bi dobro da analizira njihove želje i potrebe. Prije svega, potrebno je nabaviti građu primjerenu starijim osobama i, prema potrebi, uređaje za reproduciranje određene vrste građe. Specifičnosti knjižnice često proizlaze iz karaktera zajednice korisnika na području na kojem knjižnica djeluje. Naselja s velikim brojem umirovljenika „pomaknuti“ će težište nabavne politike prema, primjerice, zabavnoj beletristici, knjigama za samopomoć, samoobrazovanje, literaturi za pojedine hobije (npr. uređenje kuće, vrta, voćnjaka) i sl.⁷²

Narodne knjižnice sudjeluju u formalnom i neformalnom obrazovanju korisnika, pa tako i u cjeloživotnom učenju svih dobnih skupina. Starije je osobe potrebno informacijski opismeniti kako bi se snašle u tehnološki naprednom svijetu, često vrlo suprotnom od onog u kojem su odrastale. Tijekom tih radionica neizbježno je i informatički ih opismeniti, kako bi se pravilno služile tehnologijom. Ciljano poticanje čitanja starijih osoba u narodnim knjižnicama najčešće je izvedeno u obliku čitateljskih klubova. Jedan od oblika poticanja čitanja, ali i poboljšanja zdravstvenog stanja starijih osoba svakako je biblioterapija. Postoji mnogo oblika biblioterapije i njezinih kombinacija s drugim vrstama terapija, a najčešće se izvodi u grupi. Na zdravlje starijih osoba, posebice na motoriku i podizanje samopouzdanja, mnogo utječu i kreativne

⁷¹ Stropnik, A. Knjižnica za nove generacija : virtualni sadržaji i usluge za mlade. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str.32.

⁷² Nebesny, T.; Švob, M. Izgradnja knjižne zbirke u narodnim knjižnicama. // Slobodan pristup informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/nebesny_svob.htm (1.9.2016.)

radionice. Ovakav oblik programa karakterizira za široki izbor tema, motiva i područja kreativnosti poput slikarstva, lutkarstva, fotografije, kiparstva i mnogih drugih. Svi spomenuti programi za starije osobe isprepleteni su njihovim društvenim uključivanjem u zajednicu u kojoj se nalaze. Kako bi programe za starije osobe što bolje izvele, knjižnice će često morati posegnuti i za suradnjom s drugim ustanovama, organizacijama i vanjskim stručnjacima, što će utjecati i na povećanje kvalitete samog programa.

Ovaj diplomski rad predstavlja istraživanje o programima za osobe treće životne dobi u hrvatskim narodnim knjižnicama i njihovim ograncima. Kao metoda istraživanja korišten je anketni upitnik, a u istraživanju je sudjelovalo 62 od 251 knjižnice u Hrvatskoj. Prije analiziranja rezultata istraživanja postavljeno je 9 hipoteza od kojih je 6 hipoteza ostvareno. Mrežne stranice hrvatskih narodnih knjižnica ne mogu dati pravi uvid u stanje programa koji se ondje provode, zbog neučestalosti ažuriranja stranica ili njihove neinteraktivnosti. To potvrđuje i podatak da se na samo 49 mrežnih stranica navode programi za osobe treće životne dobi, a u anketi, u kojoj je sudjelovalo 62 knjižnice, njih 44 je potvrdilo da provodi takve programe. Stoga je bitno osvijestiti knjižnice na važnost promoviranja svojih usluga, jer će na taj način zasigurno privući i više korisnika. Kao što je bilo i za očekivati, Grad Zagreb najviše se ističe po broju programa za osobe treće životne dobi, što i ne čudi s obzirom na to da ondje postoji najviše knjižnica, 46. Na pitanje otvorenog tipa o nazivu programa za starije osobe koji se u knjižnici provode najčešće su navedeni programi informatičke, informacijske i medijske pismenosti te kreativne radionice. Najveći broj programa za starije osobe provodi se u knjižnicama, 95,20%. Hrvatske narodne knjižnice možda bi mogle razmisliti i o provođenju programa u sklopu drugih ustanova, organizacija i sl. Čak 71,20% knjižnica provodi programe informacijskog opismenjivanja. U suradnji s drugim udrugama i ustanovama, narodna knjižnica mora osobito razvijati senzibilitet okoline i uklanjati predrasude prema skupinama socijalno isključenih korisnika, pripadnicima manjinskih zajednica, invalidima, starijim osobama, te organizirati posebne programe za njihovo uključivanje u korištenje knjižnica.⁷³

⁷³ Horvat, A. Knjižnice u službi svoje zajednice. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova : 8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj / [priredila Jelica Lešić]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012.

Nažalost, samo dvije knjižnice u ponudi imaju program biblioterapije, koji je zdravstveno i u smislu poticanja čitanja najprimjereniji za osobe treće životne dobi. Programe za osobe starije dobe provode knjižničari zajedno s vanjskim suradnicima/stručnjacima i ustanovama. Knjižnice smatraju da je posjećenost programa za starije osobe srednja, što znači da bi možda morale promijeniti koncept programa ili ga bolje promovirati. Zadovoljstvo korisnika programima za starije osobe je veliko, a sve osim jedne knjižnice smatraju takve programe korisnima. Ovo je istraživanje tek dotaknulo pitanje o provođenju programa za osobe treće životne dobi u narodnim knjižnicama. Kako bi se ušlo u dubinu ove teme, potrebno je navesti više knjižnica na sudjelovanje u istraživanju. Vjeruje se da će ipak neke od knjižnica koje su sudjelovale u anketi, a ne provode usluge za starije osobe, potaknute istraživanjem i same osmisliti neke programe za osobe treće životne dobi.

6. Literatura

1. Atlas, J. Really? You are not in a book club? // The New York Times (2014.)
Dostupno na: http://www.nytimes.com/2014/03/23/opinion/sunday/really-youre-not-in-a-book-club.html?_r=0 (16.2.2016.)
2. Bagarić, Ž. Model suradnje narodnih knjižnica i zatvorskoga sustava u Republici Hrvatskoj. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2014.
3. Bašić, I. Biblioterapija i poetska terapija : priručnik za početnike. Zagreb : Balans centar, 2011.
4. Bašić, I. O čitateljskim grupama : metodički priručnik s primjerima dobre prakse. Zagreb : Balans centar za logopedagogiju i biblioterapiju, 2014.
5. Berak, S. Djelotvorni programi narodnih knjižnica u osnaživanju čitalačkih aktivnosti. // Hrčak 51-52(2016).
6. Bolitho, J. Bibliotherapy : reading into wellbeing : libraries, health and social connection. Dostupno na: http://www.libraries.vic.gov.au/downloads/Margery-C_Ramsay_and_Barrett_Reid_Scholarship_Reports/scholarship_report_final_16_sept_2011.pdf (22.5.2016.)
7. Bon, M. Knjižnice : kulturni, informacijski, obrazovni, socijalni i komunikacijski centri / Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova / 8. savjetovanje za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj ; [glavni organizator savjetovanja Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu ; priredila za tisak Jelica Leščić]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagreb, 2012.
8. Bučević-Sanvincenti, L. Čitanje kao ključni čimbenik razvoja hrvatskoga društva. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 49, 2(2006), str. 62-69.
9. Bunić S. Projekt 65 plus Knjižnica grada Zagreba : aktivno uključivanje osoba treće životne dobi u kulturna i društvena zbivanja. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), str. 15-25.
10. Bunić, S. Suradnja Knjižnica grada Zagreba s knjižnicama umirovljeničkih domova / Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile

- Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004., str. 143-153.
11. Creative homes : how the arts can contribute to quality of life in residential care.
Dostupno na: <http://baringfoundation.org.uk/wp-content/uploads/2014/09/Creative-CareHomes.pdf> (14.5.2016.)
 12. Čutura, V. Razgovor: mr. Ljiljana Sabljak, dopredsjednica Hrvatskoga čitateljskog društva : čitanje i pisanje najvažniji su vezivni elementi društva. // Glas Koncila 12, 1552(2004). Dostupno na: http://www.glas-koncila.hr/index.php?option=com_php&itemid=41&news_ID=805
 13. Elser, H. Bibliotherapy in Practice. // Library Trends 1982. Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7228/librarytrends30i4j_opt.pdf (3.9.2016.)
 14. Gabriel, D.M. Okrugli stol „Knjižnične usluge za bolničke pacijente i osobe smještene u domovima umirovljenika“. // Novi uvez : glasilo Zagrebačkog knjižničarskog društva 7, 10(2009), str. 5-7.
 15. Gorman, M. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
 16. Grosman, M. U obranu čitanja : čitatelj i književnost u 21. stoljeću / [prevela sa slovenskoga Anita Peti Stantić]. Zagreb : Algoritam, 2010.
 17. Holcer, D. Lokalna zajednica i knjižnice : komunikacija za obostranu korist. //Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova : 8. savjetovanje za narodne knjižice u Republici Hrvatskoj / [priredila Jelica Leščić]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012, str. 63.
 18. Horvat, A. Knjižnice u službi svoje zajednice. // Knjižnica : komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice : zbornik radova : 8. savjetovanje za narodne knjižice u Republici Hrvatskoj / [priredila Jelica Leščić]. Zagreb : Nacionalna i sveučilišna knjižnica, 2012.
 19. Horvat, A. Knjižničarski studiji u Hrvatskoj. // 4. i 5. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007., str. 81-86.

20. Horvat, A. Uključivanje u društvo : što može učiniti knjižnica. // 2. i 3. okrugli stol o slobodnom pristupu informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004., str. 101-106.
21. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin ; [s engleskog prevela Irena Kranjec]. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
22. Krajna, T., Husnjak, K. Knjižničari : partneri u procesu obrazovanja. // Vjesnik bibliotekara hrvatske 54, 3(2011), str. 80-81.
23. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju / uredio Jesus Lau. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
24. Mihalić, M. Mjere li samo pokazatelji uspješnosti vrijednost knjižnica? Prema vrednovanju društvenih ciljeva organizacija u kulturi. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 1(2012). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/> (11.5.2016.)
25. Milunović, D. Biblioteke za hendikepirane. Beograd : Zadudžbina Andrejević, 2006.
26. Mišetić, M. Tematsko povezivanje knjižnica : samostalnost i zajedništvo u visokoškolskim knjižnicama. // Partnerstva u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007.
27. Nebesny, T., Švob, M. Izgradnja knjižne zbirke u narodnim knjižnicama. // Slobodan pristup informacijama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2002. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/nebesny_svob.htm
28. Palmer, S., Piper, D., Xie, J. Services to older adults : preliminary findings from three Maryland public librarians // Journal of education for library and information science 50, 2(2009), str. 107-117.
29. Pečjak, Vid. Psihologija treće životne dobi. Zagreb : Prosvjeta, 2001
30. Pejić, I. Narodne knjižnice: potpora formalnom i neformalnom obrazovanju : visoko obrazovanje. // Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru 3(2009), str. 97-112
31. Pismenost // Hrvatska enciklopedija. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48456>
32. Portal narodnih knjižnica. Dostupno na: <http://www.knjiznica.hr/home.php> (2.9.2016.)

33. Reščić Rihar, T. Urbanija, J. Biblioterapija. Ljubljana : Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, 1999.
34. Romani, D. Reading interests and needs of older People // Library Trends 21, 3(1973). Dostupno na: https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6690/librarytrendssv21i3d_opt.pdf?sequence=1 (1.9.2016.)
35. Sečić, D. Informacijska služba u knjižnici. Rijeka : Naklada Benja, 1995.
36. Smjernice za knjižnične usluge za bolničke pacijente, starije osobe i osobe s posebnim potrebama u ustanovama za trajnu skrb i smještaj. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2009.
37. Social isolation among seniors : an emerging issue. Dostupno na: http://www.health.gov.bc.ca/library/publications/year/2004/Social_Isolation_Among_Seniors.pdf&sa=U&ved (1.9.2016.)
38. Standardi za narodne knjižnice u Republici Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 43, 3(2000), str. 163 – 188.
39. Stipanov, J. Knjižnice i partnerstvo : ishodište, odrednice i granice. // Partnerstva u specijalnim i visokoškolskim knjižnicama : zbornik radova. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007.
40. Stojanovski, J. Visokoškolske i znanstvene knjižnice : zašto ih trebamo više nego ikada. // Kemija u industriji 62, 11/12(2013), str. 452-455.
41. Stričević, I. Čitanje u kontekstu školskih i narodnih knjižnica : uloga knjižnica u poticanju funkcionalnog čitanja i čitanja iz užitka. // Čitanje : obveza ili užitak : zbornik / priredila Ranka Javor ; [prijevodi sa slovenskoga Ludwig Bauer]. Zagreb : Knjižnice grada Zagreba, 2009.
42. Stropnik, A. Knjižnica za nove generacija : virtualni sadržaji i usluge za mlade. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013.
43. Špiranec, S. Informacijska pismenost : ključ za cjeloživotno učenje. // Edupoint časopis 3(2003). Dostupno na: edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1 (2.9.2016.)
44. Špiranec, S. Information literacy in web 2.0 environments : emerging dimensions of research. // Libellarium 7, 1(2014), str. 55-72.
45. Tips and tools on assisting older adults from the ALA Office for Literacy and Outreach ServicesKeys to engaging older adults at your library. Dostupno na:

- http://www.ala.org/offices/sites/ala.org.offices/files/content/olos/toolkits/OAT_larger_print.pdf (20.5.2016.)
46. Talking Points : Libraries Keep Seniors Engaged and Connected. Dostupno na: <https://www.imls.gov/sites/default/files/publications/documents/seniors.pdf> (22.6.2016.)
 47. Tjedan cjeloživotnog učenja. Dostupno na: <http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/o-tjednu-cjelo%C5%BEivotnog-u%C4%8Denja.aspx> (21.7.2016.)
 48. UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 37, 3-4(1994)
 49. Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 69(2009). Dostupno na: [http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEicama\(2016-04-15\)](http://www.zakon.hr/z/745/Zakon-o-knji%C5%BEicama(2016-04-15))
 50. Živković, D. Knjižnice na putu od poslanja do strategije : osvrt na hrvatske prilike. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 58, 1/2(2015), str. 1-14.

7. Prilog – anketa

Molimo Vas da ispunite kratku anketu o programima za osobe treće životne dobi u hrvatskim narodnim knjižnicama. Anketa se provodi u svrhu prikupljanja podataka za diplomski rad na studiju Informacijskih i komunikacijskih znanosti, smjer Bibliotekarstvo.

Unaprijed zahvaljujem!

1. Županija u kojoj se knjižnica nalazi:

- a) Bjelovarsko-bilogorska županija
- b) Brodsko-posavska županija
- c) Dubrovačko-neretvanska županija
- d) Istarska županija
- e) Karlovačka županija
- f) Koprivničko-križevačka županija
- g) Krapinsko-zagorska županija
- h) Ličko-senjska županija
- i) Međimurska županija
- j) Osječko-baranjska županija
- k) Požeško-slavonska županija
- l) Primorsko-goranska županija
- m) Sisačko-moslavačka županija
- n) Splitsko-dalmatinska županija
- o) Varaždinska županija
- p) Virovitičko-podravska županija
- q) Vukovarsko-srijemska županija
- r) Zadarska županija
- s) Zagrebačka županija
- t) Šibensko-kninska županija
- u) Grad Zagreb

2. Provodi li knjižnica program/e za osobe treće životne dobi?

- a) da
- b) ne

3. Navedite nazive programa za osobe treće životne dobi koje provodite ili ste nedavno provodili:

4. Gdje provodite programe za osobe treće životne dobi?

(Moguće je zaokružiti više odgovora)

- a) u knjižnici
- b) u bolnici
- c) u ustanovi za starije i nemoćne osobe
- d) drugo:

5. Kakav oblik programa za osobe treće životne dobi provodite?

(Moguće je zaokružiti više odgovora)

- a) radionice informacijskog opismenjavanja
- b) programi poticanja čitanja (npr. klub čitatelja)
- c) programi društvene uključenosti (socijalne inkluzije)
- d) kreativne radionice (likovne, literarne i sl.)
- e) programi biblioterapije
- f) drugo:

6. Tko je angažiran za održavanje programa?

- a) djelatnici knjižnice
- b) vanjski suradnici/stručnjaci /ustanove
- c) i jedni i drugi

7. Kakvom biste ocijenili posjećenost programa za osobe treće životne dobi svoje narodne knjižnice?

- a) velika
- b) srednja
- c) mala

8. Kakvim biste ocijenili zadovoljstvo korisnika programa programima

- a) veliko
- b) srednje
- c) malo

9. Smatrate li programe za osobe treće životne dobi u narodnim knjižnicama korisnima?

- a) da
- b) ne

Ako želite, ukratko obrazložite svoj odgovor

Hvala Vam na utrošenom vremenu!

Programi za osobe treće životne dobi u hrvatskim narodnim knjižnicama

SAŽETAK

Narodne knjižnice imaju ulogu osmisliti i provoditi programe kako bi zadovoljile potrebe zajednice u kojoj se nalaze. U toj se zajednici žive i osobe treće životne dobi, a za potrebe ovog diplomskog rada provedeno je istraživanje metodom anketnog upitnika kako bi se doznalo u kojoj mjeri narodne knjižnice provode programe za navedenu skupinu korisnika. Cilj istraživanja bio je prikazati koji se programi za osobe treće životne dobi najčešće provode, gdje se provode, tko ih provodi i kolika im je posjećenost, a osim rezultata istraživanja u radu se nalazi i teorijska podloga o spomenutoj temi.

Ključne riječi: narodne knjižnice, osobe treće životne dobi, programi za osobe treće životne dobi

Programs for seniors in Croatian public libraries

SUMMARY

Public libraries have a role to design and implement programs to meet the needs of the community in which they are located. Seniors are also living in that community, and for the purpose of this thesis a research was conducted via questionnaires to find out to what extent public libraries are implementing programs for said group of users. The aim of the study was to show which programs for seniors are mostly implemented, where are they implemented, who implements them and the level of their attendance. Beside the results of study, the thesis includes the theoretical basis of mentioned topic.

Key words: public libraries, seniors, programs for seniors

Biografija

Ana Vitić rođena je 28. 1. 1990. godine u Vinkovcima. Osnovnu školu završava u Drenovcima a srednju Tehničku školu u Županji (smjer elektrotehničar). Na Filozofskom fakultetu u Osijeku 2012. godine završava preddiplomski studij Informatologije te stiče akademski naziv sveučilišna prvostupnica informatologije. 2013. godine upisuje diplomski studij informacijskih znanosti, smjer Bibliotekarstvo na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.